

Archeologisch bureauonderzoek

Plangebied Sint Theresiastraat te Raamsdonksveer,
Gemeente Geertruidenberg

Archeologisch bureauonderzoek
Plangebied Sint Theresiastraat Raamsdonksveer, Gemeente Geertruidenberg

i.o.v. Rezidenz Development B.V.
Conform Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1.

Contactpersoon: N. van den Berg
Rapport: 427
Versie: 2.1
Datum: 17-06-2021
Project: 2414

Actie	Versie	Actor	Datum
Schrijven	1.0 concept	Mevr. I. Lindhout	09-12-2020
Controle senior KNA archeoloog	1.0 concept	Dhr. B. Goudswaard	17-12-2020
Opmerkingen BG	1.0 concept	Karlijn Kersten MA MSc	15-05-2021
Aanpassen	2.0	Mevr. I. Lindhout	10-06-2021
Definitief	2.1	Dhr. B. Goudswaard	17-06-2021

The Missing Link
2^e Daalsedijk 6a
3551 EJ Utrecht
+31 (0) 614325141
info@the-missinglink.nl

**The
Missing
Link**

Inhoud

Inhoud	0
1 Administratieve gegevens.....	1
2 Samenvatting	2
3 Inleiding.....	3
3.1 Algemeen.....	3
3.2 Doelstelling en vraagstelling.....	4
4 Methoden	5
5 Resultaten.....	6
5.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties toekomstig gebruik (LS01)	6
5.2 Beschrijving huidige en toekomstige situatie (LS02).....	7
5.3 Beschrijving historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03) ...	8
5.4 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens en bekende archeologische waarden (LS04).....	16
5.4.1 Aardwetenschappelijke gegevens.....	16
Archeologische gegevens	18
6 Conclusies.....	24
7 Advies.....	26
8 Literatuur	27
9 Bijlages	28

1 Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Gemeente Geertruidenberg
Plaats:	Raamsdonksveer
Toponiem:	Sint Theresiastraat, Raamsdonksveer
Coördinaten:	51°41'36.7"N 4°52'19.7"E
Oppervlakte plangebied	15.702 m ²
Bevoegde overheid:	Gemeente Geertruidenberg
ARCHIS3-zaaknummer:	4930992100
The Missing Link projectnummer:	2414
Periode van uitvoering:	december, 2020
Beheer en plaats documentatie:	The Missing Link, Utrecht

2 Samenvatting

In opdracht van Rezidenz Development B.V. heeft The Missing Link een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Sint Theresiastraat te Raamsdonksveer, gemeente Geertruidenberg. Binnen het plangebied (15.702 m²) is de zorgorganisatie Prisma gevestigd, die medio 2018 het initiatief heeft genomen om tot de herontwikkeling van haar zorglocatie te komen. Daarnaast wordt een deel van deze locatie herbestemd ten behoeve van reguliere woningbouw, om ten slotte het Theresiakwartier te vormen.

De werkzaamheden vinden plaats in een gebied dat onderdeel uitmaakt van het Parapluplan Archeologie, gelegen in een zone met 'Waarde – Archeologie 4'. Hier zijn bodemingrepen zonder omgevingsvergunning verboden indien het oppervlak 100 m² of meer bedraagt. Het verstoren van de bodem is niet dieper dan 50 cm –Mv toegestaan. Deze vrijstellingsgrenzen zijn tot stand gekomen op basis van geomorfologie, historische bronnen en bekende vindplaatsen in de directe omgeving.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat er in het plangebied een lage verwachting is voor bewoningssporen uit de Nieuwe Tijd en Late Middeleeuwen. Voor het plangebied geldt op basis van de landschappelijke ligging een hoge archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen. De verstoringsdiepte van de bodem door de huidige bebouwing is onbekend. Bij oppervlakkige verstoring kunnen diepe archeologische sporen nog herkenbaar in de ondergrond aanwezig zijn.

Op grond van de hier verzamelde indicatieve waarden uit archeologische gegevens, gecombineerd met historische gegevens en de verwachte mate van huidige verstoring door huidige en vroegere bebouwing, dient er een verkennend booronderzoek plaats te vinden. Op basis van deze boringen kan onderzocht worden of binnen het te verstoren deel een dekzandniveau aanwezig is waarop mogelijk prehistorische, Romeinse of vroegmiddeleeuwse bewoning heeft plaatsgevonden en of dit dekzandniveau verstoord is door huidige en vroegere bebouwing.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

3 Inleiding

3.1 Algemeen

In opdracht van Rezidenz Development B.V. heeft The Missing Link een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Sint Theresiastraat te Raamsdonksveer, gemeente Geertruidenberg. Binnen het plangebied (15.702 m²) is de zorgorganisatie Prisma gevestigd, die medio 2018 het initiatief heeft genomen om tot de herontwikkeling van haar zorglocatie te komen. Daarnaast wordt een deel van deze locatie herbestemd ten behoeve van reguliere woningbouw, om ten slotte het Theresiakwartier te vormen.

De werkzaamheden vinden plaats in een gebied dat onderdeel uitmaakt van het Parapluplan Archeologie, gelegen in een zone met 'Waarde – Archeologie 4'. Hier zijn bodemingrepen zonder omgevingsvergunning verboden indien het oppervlak 100 m² of meer bedraagt. Het verstoren van de bodem is niet dieper dan 50 cm -Mv toegestaan. Deze vrijstellingsgrenzen zijn tot stand gekomen op basis van geomorfologie, historische bronnen en bekende vindplaatsen in de directe omgeving.

De bodemingrepen door de planrealisatie kunnen de bekende en verwachte archeologische waarden verstoren. Daarom is het nodig een archeologisch vooronderzoek uit te voeren. De eerste stap in het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ-cyclus) is het uitvoeren van een bureauonderzoek, om tot een gespecificeerde archeologische verwachting te komen. Het onderzoek dient om te bepalen of de kans bestaat dat er bij het uitvoeren van de voorgenomen ingrepen archeologische resten in de ondergrond worden verstoord. Ook is het van belang om de staat van de ondergrondse resten van de Noordpoort te inventariseren, omdat deze verder worden blootgelegd en erop gebouwd zal worden.

Beleidskader

Het uitgangspunt voor dit onderzoek wordt gevormd door het wettelijk en beleidsmatig kader voor de ruimtelijke ordening en monumentenzorg. De gemeente Geertruidenberg is in dezen de bevoegde overheid die een besluit zal nemen over hoe om te gaan met de aanwezigheid van (eventueel) aanwezige archeologische waarden.

Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingenkaart heeft het gebied een hoge verwachtingswaarde. Het plangebied ligt in een gebied met Waarde – Archeologie 4, waarbij een onderzoekseis van toepassing is bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 50 cm -Mv. Deze

vrijstellingsgrenzen zijn tot stand gekomen op basis van geomorfologie, historische bronnen en bekende vindplaatsen in de directe omgeving.

3.2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor een plangebied, door middel van het verwerven van informatie over bekende of verwachte aardkundige en archeologische/bouwhistorische resten.

Dat wil zeggen dat op basis van beschikbare en nieuwe informatie sinds het opstellen van de beleidsuitgangspunten, over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en grondgebruik de kans bepaald wordt dat binnen het plangebied archeologische resten kunnen voorkomen. Hiervoor is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd. Aanvullende (cultuur)historische informatie is verkregen uit divers voorhanden historisch kaartmateriaal. Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap zijn onder andere de bodemkaart en beschikbaar geologisch-geomorfologisch kaartmateriaal geraadpleegd.

Aan dit bureauonderzoek liggen de volgende onderzoeksvragen ten grondslag:

1. Welke archeologische en/of ondergrondse bouwhistorische resten zijn in het plangebied aanwezig en wat is de datering omvang en aard hiervan?
2. In welke mate zullen deze resten worden verstoord door realisatie van de geplande bouwingrepen?
3. Hoe kan deze verstoring door planaanpassing of fysieke bescherming tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische en/of ondergrondse bouwhistorische resten niet behouden kunnen worden:

4. Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische en/of ondergrondse bouwhistorische resten vast te stellen en hun omvang, ligging, aard en datering in voldoende mate te kunnen bepalen, om zo te komen tot een selectieadvies?

4 Methoden

Dit archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1) en in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05 van het Protocol Bureauonderzoek. De rapportage is opgesteld conform specificatie LS06.

Het onderzoek bestaat uit vijf onderdelen (specificaties LS01 t/m LS05). In de eerste vier onderdelen worden de volgende werkzaamheden verricht:

- Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties toekomstig gebruik (LS01);
- Beschrijving huidige situatie (LS02);
- Beschrijving historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03);
- Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens en bekende archeologische waarden (LS04).

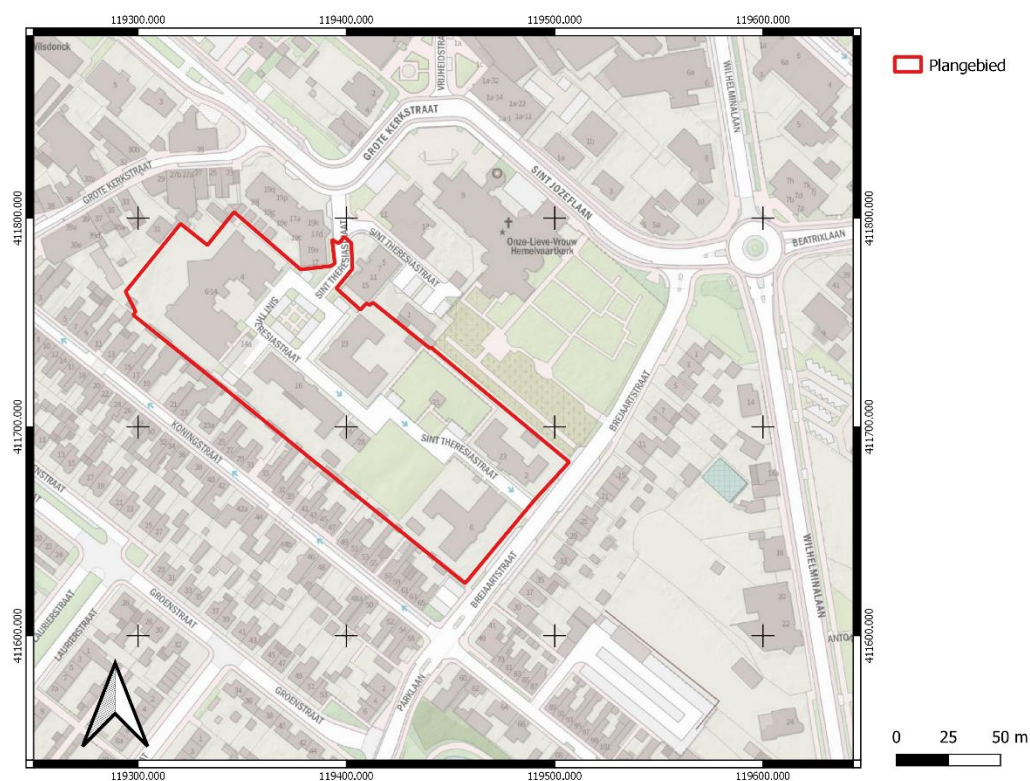
Op grond van deze onderdelen wordt de gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld (LS05). Hierin wordt verwoord of, en zo ja, welke archeologische resten worden verwacht in het plangebied.

5 Resultaten

5.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties toekomstig gebruik (LS01)

Het plangebied (Afb. 1, bijlage) is gelegen in Raamsdonksveer Zuid, in de gemeente Geertruidenberg. Het wordt ten zuiden begrensd door de Koningstraat, ten westen door de Grote Kerkstraat, ten noorden door de Sint Jozeflaan en Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaartkerk en ten oosten door de Brejaarstraat. In Raamsdonksveer is eveneens een gebied 'centrum' en 'schil' benoemd, omdat hier sprake is van centrumfuncties. Het plangebied valt net buiten deze schil.

Het oppervlak van het totale plangebied bedraagt ca. 15.702 m². Om het gebied in een grotere archeologische en aardwetenschappelijke context te kunnen plaatsen, is voor dit bureauonderzoek een onderzoeksgebied gedefinieerd met een straal van 500 m rondom het plangebied.

Afbeelding 1 Plangebied

Planvorming en toekomstig gebruik

Kader: Omgevingsvergunning

Planvorming: Herontwikkeling, herbestemming en woningbouw

Bodemverstorende werkzaamheden (Afb. 2): Met de voorgenomen werkzaamheden worden alle huidige panden in het plangebied gesloopt, deze zijn gefundeerd op palen van 3 tot 6 meter. Voor de nieuwe gebouwen wordt een diepte tussen de 0,5 en 1 meter voor de funderingen aangenomen. Bij de sloop van de bestaande bebouwing en de aanleg van fundering voor de nieuwe bebouwing, zullen bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden die mogelijk aanwezige archeologische resten aan kunnen tasten.

Afbeelding 2 Te slopen bebouwing (roze) en toekomstige bebouwing plan Theresiakwartier (wit)¹

5.2 Beschrijving huidige en toekomstige situatie (LS02)

Voor het bureauonderzoek is het van belang de huidige situatie te onderzoeken. Landgebruik en bebouwing kunnen van invloed zijn op de archeologische verwachting.

Huidige situatie

Het plangebied bestaat uit straten, een doorlopende groenstructuur vanaf de Brejaarstraat naar het centrum, bebouwing (huizen), enkele bomen en parkeerplekken. Ten zuiden, oosten en westen liggen woonwijken uit verschillende tijdsperioden. Ten noordwesten van het plangebied, aan de

¹ Rezidenz Development B.V.

Grote Kerkstraat, ligt een transformatiegebied. Van oudsher is de Grote Kerkstraat een straat met een diversiteit aan functies, maar de laatste jaren wordt het gebied steeds meer getransformeerd naar wonen. De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit één bouwlaag met kap, de achterkanten naar het gebied staan. Direct ten noorden staat de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart Kerk met bijbehorende begraafplaats en grote groene ruimte. Direct ten noorden hiervan begint het centrum van Raamsdonksveer. Aan de Grote Kerkstraat staan twee appartementencomplexen en een oude bedrijfswoning. Tussen de kerk en het lagere appartementencomplex ligt de apotheek. Er is dus een duidelijke scheiding tussen een woonmilieu aan de zuidzijde van het plangebied en een gebied met gemengde functies aan de noordzijde.

Toekomstige situatie

Het herontwikkelingsplan omvat 3 zones: de locatie, achter de kerk, waar Prisma komt, aangevuld met (semi)publieke voorzieningen. De plannen richten zich op een functionele aansluiting bij het bestaande aanbod in het centrum. Een tweede deelgebied aan de kant van de Koningsstraat en Grote Kerkstraat wordt aan 3 zijden omsloten door bebouwing en nieuwbouw, dat aansluit op de bestaande woningbouw van de Brejaartstraat en omgeving.

Afbeelding 3 Toekomstig plan Theresiakwartier²

5.3 Beschrijving historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)

De historische situatie binnen het plangebied is op verschillende kaarten als volgt:³

² Rezidenz Development B.V.

³ Deels informatie ontleent aan Beeldkwaliteitsplan en Stedenbouwkundige kaders Sint Theresiastraat, Raamsdonksveer (2020).

<p>Kaart van Raamsdonksveer, uitsnede uit de kadastrale kaart circa 1811-1832 (Fig. 4, bijlage)</p>	<p>Op de kadastrale kaart uit het begin van de 19^e eeuw is te zien dat het plangebied onderdeel is van de Sandoelse Polder. Op de kaart is de lintbebouwing zichtbaar aan de Grote Kerkstraat-Sandoel, met daarachter het plangebied.</p> <p>Op Topotijdreis is bij de oudste kaart (1815) Geertruidenberg al als vestingstad weergegeven. Ook ten oosten van het plangebied staat 't Veer meerdere malen aangegeven. Ten zuiden zien we 'de Statendam'.</p>
<p>Kaart van Raamsdonksveer, 1870 (Fig. 5, bijlage)</p>	<p>Op de kaart uit 1870 is in het oosten van het plangebied een grote weg dwars door Raamsdonksveer te zien. Hierbij staat "Naar Amsterdam" weergegeven, wat duidt op de Napoleonsroute van Parijs naar Amsterdam. Het plangebied is onbebouwd.</p>
<p>Kaart van Raamsdonksveer, 1920 (Fig. 6, bijlage)</p>	<p>Begin 20^e eeuw maakt het plangebied nog steeds deel uit van de Sandoelse Polder. Deze wordt begrensd door de Grote Kerkstraat, Sandoel, de dijk bij de Kloosterweg in het zuiden en de Wilhelminalaan (Napoleonroute) in het oosten. De eerste bebouwing in het noord-westen van het plangebied is zichtbaar op de kaart. Het overige deel bestaat nog steeds uit langgerekte kavels.</p> <p>Op de kop van de huidige Grote Kerkstraat staan letters aangegeven die duiden op een kerk: de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart Kerk, die daar sinds 1862 staat.</p>
<p>Kaart van Raamsdonksveer, 1955 (Fig. 7, bijlage)</p>	<p>Op de kaart uit 1955 staat de Gemeente Raamsdonk aangegeven, waar het plangebied deel van uitmaakt. Halverwege de jaren '30 is de Koningstraat aangelegd tussen de Kerkstraat en de Wilhelminalaan. Hiermee ontstaat grofweg een driehoek waar het plangebied een centrale ligging in heeft.</p> <p>Door de aanleg van de Koningstraat tussen de Kerkstraat en de Wilhelminalaan verdwijnt de polderfunctie in de nieuwe driehoek. Het plangebied wordt tot in de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt als het gebied naast de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart Kerk. Nadat de kerk in 1944 verloren is gegaan in de oorlog is deze gesloopt en wordt de huidige kerk naast het plangebied gebouwd, aangegeven met de letters 'RK' (Rooms Katholiek). Deze wordt in 1957 in gebruik genomen. Het oude gasthuis van de Zusters van Liefde van Schijndel is in 1930 vervangen door het Theresiaziekenhuis (niet zichtbaar op de kaart). Naast deze gebouwen en de lintwoningen is 'de driehoek' nog vrij van bebouwing.</p>

<p>Kaart van Raamsdonksveer, 1965 (Fig. 8, bijlage)</p>	<p>De kern heeft zich vervolgens uitgebreid tussen de historische linten. Een van de eerste uitbreidingen is de Prinsessenbuurt binnen het plangebied. Andere uitbreidingen bevinden zich ten oosten en westen van het centrum van Raamsdonksveer. Aan het eind van de jaren '50 van de vorige eeuw zijn er rond de Berkenstraat (buiten plangebied) en Rubensstraat woningen gerealiseerd.</p> <p>De naoorlogse uitbreidingen hebben er voor gezorgd dat de bebouwing in en rondom 'de driehoek' is geïntensiveerd. In dezelfde periode worden ook de Sint Jozeflaan en de Brejaartstraat aangelegd. De Brejaartstraat vormt nu nog de zuidoostgrens van het plangebied. De Sint Jozeflaan kadert in het noorden het gebied van de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart Kerk en het kerkhof af, met aan de overzijde het centrum.</p> <p>Omstreeks 1965 is het Theresiaziekenhuis verbouwd tot Streekziekenhuis Dongemond. Het terrein van het toenmalige ziekenhuis strekt zich uit over wat nu grondgebied van Prisma is. De directe ontsluiting met de Brejaartstraat krijgt de naam Sint Theresiastraat, vernoemd naar het voormalig Theresiaklooster. Samen met de kerk vormt het een stedenbouwkundige geheel.</p>
<p>Kaart van Raamsdonksveer, 1980 (Fig. 9, bijlage)</p>	<p>Vanaf 1980 is ten oosten van de kerk en ten noorden van het plangebied een begraafplaats zichtbaar op de kaart. Een lange weg doorkruist het plangebied, met daaraan grenzend bebouwing.</p>
<p>Kaart van Raamsdonksveer, 1990 (Fig. 10, bijlage)</p>	<p>In 1991 zijn de gebouwen van het voormalige ziekenhuis gesloopt en heeft Prisma de huidige gebouwen opgericht. Hiermee heeft het terrein zijn huidige verschijningsvorm gekregen. Naast het behouden van de zorgcomponent is er met de vestiging van Prisma ook een woonfunctie aan het gebied toegevoegd. Deze veranderende zorg heeft er mede toe geleid dat het gebied zich heeft afgescheiden van de kerk. Losstaand van Prisma is op de kop van de Grote Kerkstraat een appartementencomplex gebouwd.</p>

Bovenstaande kaarten zijn op fig. 4 t/m 10 van de bijlage weergegeven

Historische ontwikkeling plangebied en omgeving⁴

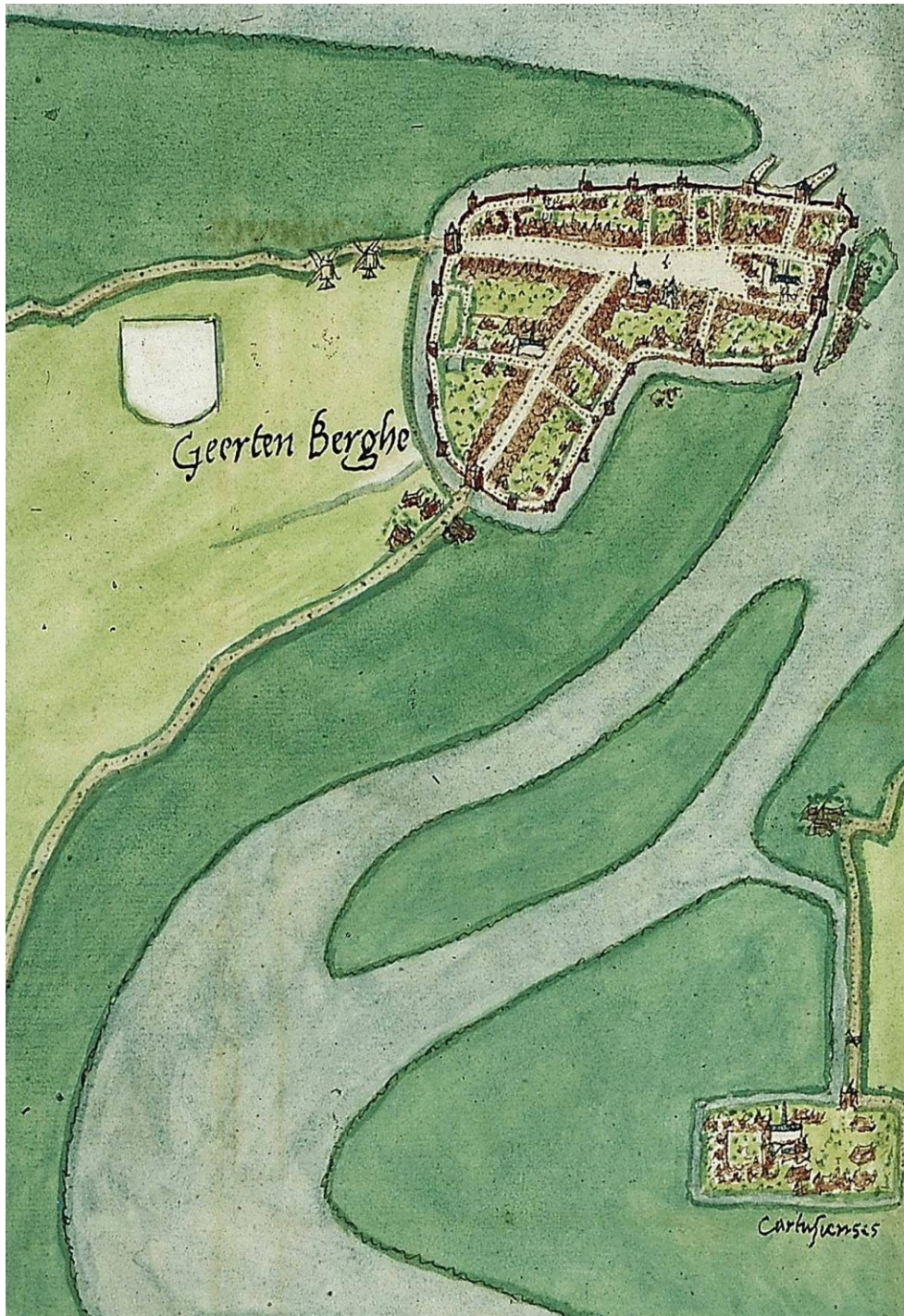
In 1273 na Chr. wordt de parochie van Raamsdonk voor het eerst genoemd in oude geschriften als "Dunc", een parochie in oude geschriften. Vlak daarna kwam een deel van de parochie van Raamsdonk onder het bestuur van Claes van Wieldrecht, die in 1317 Ambachtsheer van Raamsdonk werd. Een ander deel van de parochie was reeds eerder in leen uitgegeven en

⁴ Tekst ontleend aan Becker & Van de Graaf bv (2011).

vormde tezamen met de parochie van Waspik de ambachtsheerlijkheid Groot Waspik. Het zuidoostelijk deel van de middeleeuwse parochie zou later de naam Hendrik Luiten Ambacht krijgen.

Doordat een groot deel van de bevolking rond 1611 overging naar de kant van de Hervorming ontstonden er binnen de parochie van Raamsdonk twee kernen: Raamsdonk-dorp en Raamsdonksveer. Raamsdonk-dorp ontwikkelde zich als een op de landbouw gericht dorp, terwijl Raamsdonksveer, gelegen aan de rand van de Donge, zich meer ontwikkelde als een plaats van vissers, schippers, dijk- en polderwerkers en griendwerkers. Vermoedelijk ligt het oudste gedeelte van Raamsdonksveer op het Sandoel, ten zuidwesten van het plangebied. Door een toename van het aantal katholieken werd uiteindelijk in Raamsdonksveer een aparte parochie gesticht, waardoor de oude middeleeuwse parochie haar voormalige begrenzing weer terug kreeg. Doordat tijdens de Franse bezetting door Napoleon een grote weg van Parijs naar Amsterdam dwars door Raamsdonksveer (de huidige Wilhelminalaan) werd aangelegd kon Raamsdonksveer sterk groeien. Deze groei werd echter beperkt door de ligging van fort Geertruidenberg, waar binnen het schootsveld geen stenen huizen mochten worden gebouwd. Deze belemmering leidde tot de oprichting van een nieuwe parochie in 1843 en de bouw van een kerk voor een Hervormde parochie in 1878.

Door de eeuwen heen is het gebied rondom Geertruidenberg en Raamsdonk regelmatig getroffen door oorlogsgeweld en natuurrampen. Aan het begin van de 15^e eeuw kende het gebied zware tijden ten gevolge van de Hoeksche en Kabeljauwse twisten, die leidden tot de belegering van Geertruidenberg, en de St. Elisabethsvloed. Met name bij de vloed zijn veel huizen verwoest, waarvan de sporen van de vloed nog tot in de 18^e eeuw zichtbaar waren in het landschap. In de 20^e eeuw werd Raamsdonksveer getroffen door respectievelijk de Tweede Wereldoorlog en de Watersnoodramp van 1953, maar heeft zich geleidelijk weten te herstellen.

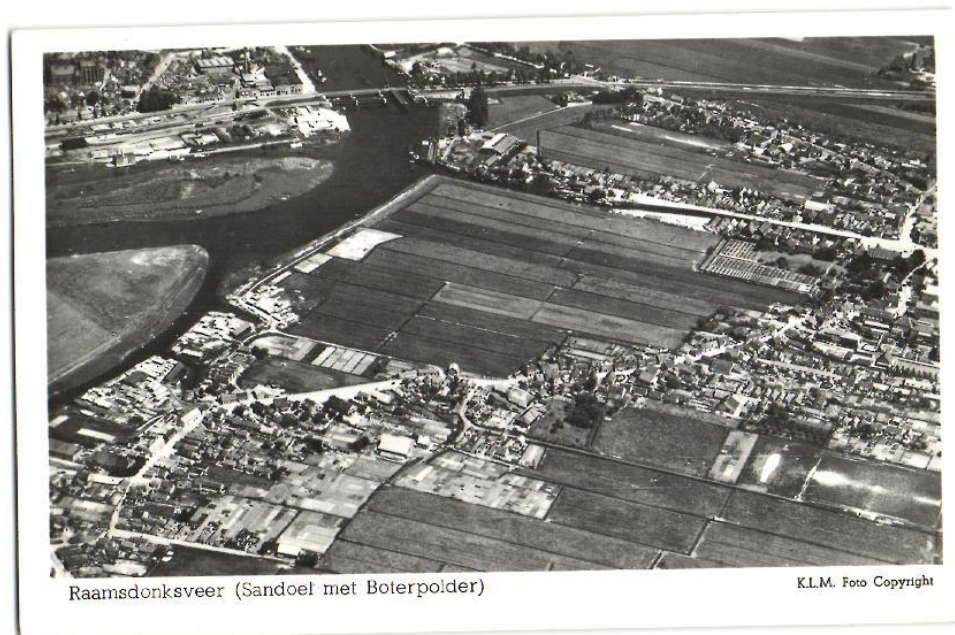

Afbeelding 4 Detail van kaart Jacob van Deventer, 1560, met daarop de stad Geertruidenberg en ten zuiden ervan het Kartuizerklooster.⁵

De Rooms-Katholieke kerk Raamsdonksveer

Over de exacte locatie van de voormalige neogotische kerk is contact geweest met Jan van Strien (info@veerserfgoed.nl). De neogotische kerk heeft beneden de kruising gestaan, in dezelfde richting als de huidige kerk. Ten plaatse van de huidige apotheek stond de pastorie, waar de kerk direct aan lag. De kerk lag dus niet binnen het plangebied.

⁵ https://wikimiddenbrabant.nl/Bestand:Verdw_pl_G%27berg_met_klooster,_1560.jpg

Afbeelding 5 Raamsdonksveer Vanuit de lucht

De kern heeft zich vervolgens uitgebreid tussen de historische linten. Een van de eerste uitbreidingen is de Prinsessenbuurt binnen het plangebied. Andere uitbreidingen bevinden zich ten oosten en westen van het centrum van Raamsdonksveer. Aan het eind van de jaren '50 van de vorige eeuw zijn er rond de Berkenstraat (buiten plangebied) en Rubensstraat woningen gerealiseerd.

Het Theresiaziekenhuis

In het noordwesten van het plangebied lag Het Theresiaklooster van de Zusters van Liefde van Schijndel, dat werd opgericht op 20 september 1880. Op aandringen van pastoor A. Haest is het gesticht door burgemeester Gijsbertus J.B. Heere en zijn zus Theresia. De zusters gaven onderwijs en cursussen en hadden er een pension, een bejaardenhuis en een ziekenhuis. Je vindt alles over het Rijke Roomse Leven in Brabant op wierook, wijwater & worstenbrood Het gebouw was ontworpen door architect J.H.H. van Groenendael uit Vught. Het kreeg er in 1886 een gasthuis bij en in 1923 een nieuwe vleugel van twee hoge verdiepingen en ruime schoollokalen aan de andere zijde.

Het Theresiaziekenhuis verving het oude gasthuis in 1930. Architect C. de Bever uit Eindhoven verbouwde het in 1965 tot het nieuwe Streekziekenhuis Dongemond.

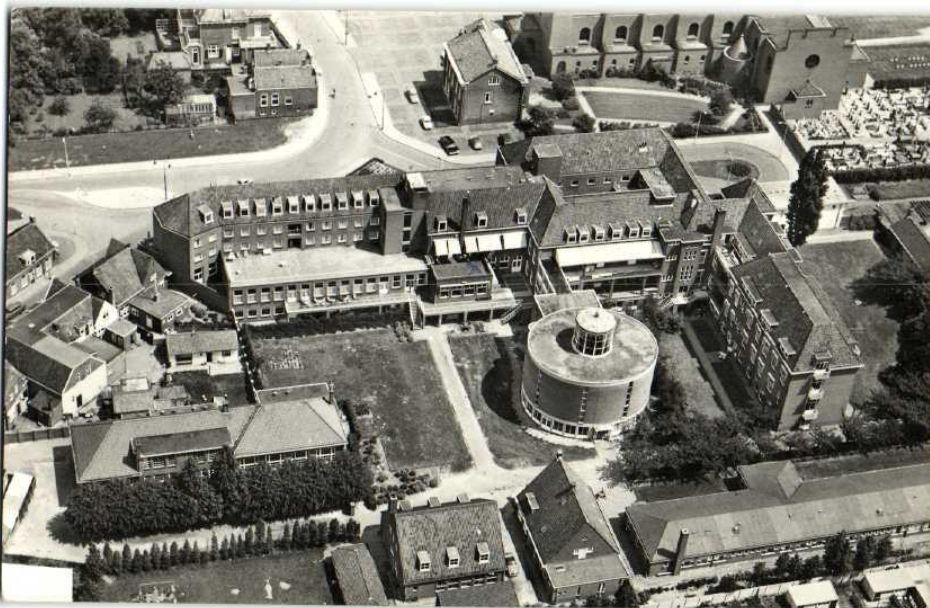
Het klooster was ondergebracht in een vleugel van het ziekenhuis. Het werd per 1 mei 1988 opgeheven. Het streekziekenhuis zette het werk van de zusters voort. Het oude klooster werd in 1929 gemeentehuis, vanaf 1972 bibliotheek en later was er de sociale dienst gevestigd. De gebouwen zijn in 1991 gesloopt om plaats te maken voor appartementen.

Afbeelding 6

Bron: J. Smits, Vademecum van religieuzen en hun kloosters in Noord-Brabant, Alphen a/d Maas, 2010

Foto: Erfgoedcentrum Ned. Kloosterleven, BM-Z152 collectie Zusters van Liefde (Schijndel) nr. 132010

Afbeelding 7 Raamsdonksveer, Theresiaziekenhuis vanuit de lucht

In het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw volgden ten zuiden van het centrum grootschalige uitbreidingen. De gebieden ten zuiden van de woningen uit de jaren '50 en tussen de historische linten zijn toen tot stand gekomen. Niet lang daarna, aan het eind van de jaren '70, werd begonnen met de uitbreiding ten noorden van de Halve Zolenlijn. Daarna

is in verschillende fases Raamsdonksveer-Noord gebouwd.

Hoogteligging

De hoogteligging in het plangebied varieert tussen 1,6 en 6,8 m +NAP.

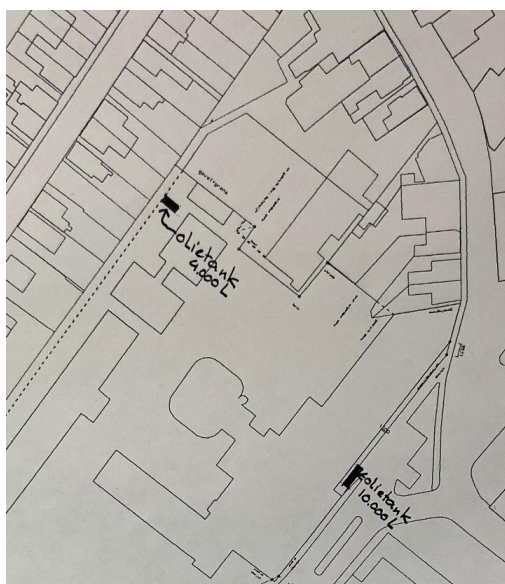
Grondwatertrap

Er is geen informatie bekend over de grondwatertrap.

Bodemhygiëne

Ten tijde van de sloop van het voormalige ziekenhuis zijn twee tanks verwijderd waar omheen sanering heeft plaatsgevonden (Afb. 8).

Op het gebied van bodemhygiëne of bodemverstoring is verder geen informatie bekend bij het Bodemloket. Mogelijk is meer informatie beschikbaar bij gemeente, omgevingsdienst of provincie.⁶

Afbeelding 8 Verwijderde olietanks

Bekende verstoringen

Sanering

Ten tijde van de sloop van het voormalige ziekenhuis zijn twee tanks verwijderd waar omheen sanering heeft plaatsgevonden, zie afbeelding 8. Het plangebied is op en rondom deze locaties zeker verstoord.

Bestaande bebouwing

Er zijn geen bouwtekeningen voorhanden van de bestaande bebouwing. De diepte en manier van funderen van de bestaande bebouwing is onbekend, maar zal het plangebied zeker op enkele plekken hebben verstoord. Voornamelijk het in de jaren '90 gesloopte ziekenhuis zal een zekere verstoring van het bodemarchief hebben veroorzaakt.

⁶www.bodemloket.nl

Daarnaast zullen er enkele kabels en leidingen aanwezig zijn in het plangebied, waar grondroerende werkzaamheden hebben plaatsgevonden.

Er zijn in het plangebied verder geen bodemverstoringen bekend en/of te verwachten.

5.4 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens en bekende archeologische waarden (LS04)

5.4.1 Aardwetenschappelijke gegevens

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van het plangebied:⁷

Bron	Informatie
Geomorfologische kaart (Alterra) (Fig. 12, bijlage)	<p>Het plangebied is op de geomorfologische kaart met onderstaande eenheden gekarteerd:</p> <p>Het plangebied ligt in bebouwd gebied. Omliggende eenheden zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - B72 (zuiden van het plangebied): Oeverwallen langs getij-kreken die onder invloed van de getijwerking zijn ontstaan. - M72 (zuiden van het plangebied): Vlake van getij-afzettingen, ontstaan onder getij-invloed. - M53 (zuidoosten van het plangebied): Vlake van ten dele verspoelde dekzanden of löss, door water verplaatst. - B53 (oosten van het plangebied): Dekzandrug, terreinverheffingen met flauwe hellingen, grotendeels ontstaan onder arctische omstandigheden in het Weichselien door de wind.⁸
Bodemkaart (Alterra) (Fig. 13, bijlage)	<p>Het plangebied is op de bodemkaart weergegeven met onderstaande gekarteerde eenheden:</p> <p>Het plangebied ligt in bebouwd gebied. Omliggende eenheden zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Water - Mn25A, Kalkrijke poldervaaggronden; zware zwavel, profielverloop 5. - Mn15a, Kalkrijke poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5. - Mo80A, Kalkrijke nesvaaggronden; klei. - Hn21, Veldpodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand.

⁷ <http://www.archis.nl/>

⁸ <https://legendageomorfologie.wur.nl/>

	- kWp , Moerige podzolgronden met een zwavel- of een kleidek en een moerige tussenlaag.
Top Pleistocene oppervlak (Archis)	Ligging Top Pleistocene oppervlakte (van tot): -6 -4 meter t.o.v. NAP.

N.B.: de Geomorfologische kaart en de Bodemkaart zijn op figuren 12-13 in de bijlage weergegeven.

Landschapontwikkeling⁹

Het plangebied is niet gekarteerd op de geomorfologische kaart vanwege de ligging binnen de bebouwde kom van Raamsdonksveer. Volgens de gemeentelijke archeolandschappelijke eenhedenkaart ligt het gebied op een Dekzandrug.

Raamsdonksveer is gelegen op de overgang van het dal van de Maas naar de hoger gelegen pleistocene gronden. Tijdens de laatste IJstijd in Nederland was er sprake van grootschalige verstuingen, als gevolg van het koude en droge klimaat. Hierdoor werd over grote gebieden in Noord-Brabant en Limburg dekzand afgezet, dat geologisch gezien tot de Formatie van Boxtel wordt gerekend (De Mulder et al. 2003). Het dekzandlandschap werd gekenmerkt door de aanwezigheid van dekzandruggen en –kopjes, afgewisseld met vlakke, afvoerlose laagten. Met name aan het einde van de ijstijd, gedurende het Vroege Dryas (ca. 14.000 tot 13.500 jaar geleden) vond er een grote verplaatsing van zand plaats door de wind. Ook tussen 12.700 en 11.800 jaar geleden, in het Late Dryas, vonden er verstuingen plaats, maar deze waren minder intensief en minder ingrijpend op de ontwikkeling van het landschap dan de voorgaande periode. Hierbij ontwikkelden zich parallel aan de Maas enkele zeer grote en langgerekte dekzandruggen met een zuidwestelijke – noordoostelijke strekking. Raamsdonksveer ligt op de meest noordelijke dekzandrug, die via Kaatsheuvel en Sprang richting Drunen loopt, op de plaats waar de beek de Donge de dekzandrug onderbreekt.

Aan het begin van het Holoceen, circa 10.000 jaar geleden, kon vanwege het geleidelijk verbeterende klimaat de vegetatiegroei toenemen, waardoor de verstuing aan banden werd gelegd. Het landijs smolt ten gevolge van een sterke temperatuurstijging en met name aan het begin van het Holoceen trad een sterke zeespiegelstijging op. Door het gelijktijdig stijgende grondwater ontstond er met name in de lagere delen van het landschap een groot drassig gebied, waarin de eerste veenvorming kon optreden (het zogenaamde Basisveen). Het verhang van de rivieren ten noorden van Raamsdonksveer, nabij Woudrichem, nam door de zeespiegelstijging af, waardoor de overwegend insnijdende rivieren bij hoge afvoeren hun water niet konden afvoeren en daardoor

⁹ Becker & Van de Graaf bv (2011).

regelmatig overstromden en klei konden afzetten.

Vanaf 5.000 jaar geleden nam de snelheid van de zeespiegelstijging af, waardoor de Nederlandse kust kon uitbreiden en zich een kustbarrière vormde bestaande uit een serie strandwallen en -vlaktes. Achter de strandwallen ontstond een gebied met rustige en relatief vochtige omstandigheden, waardoor overstromingen vanuit de zee nagenoeg niet meer plaatsvonden. Hierdoor konden, met name tussen de toenmalige rivieren, grote veengebieden zich ontwikkelen (het Hollandveen Laagpakket – Formatie van Nieuwkoop, De Mulder et al 2003). Ook op delen van het dekzandgebied in de omgeving van Raamsdonksveer ontstond veen. Dit veen groeide ook op het dekzand en wiggt uit in de richting van de hoger gelegen Brabantse dekzandgronden.

In de Middeleeuwen is het veen op veel locaties verdwenen als gevolg van (grootschalige) ontginningen. Door de ontginningen trad er een sterke verlaging van het maaiveld op, waardoor het gebied weer vatbaar werd voor overstromingen. Hoewel vanaf de 11e eeuw de eerste bedijkingen plaatsvonden, waren deze niet altijd bestand tegen overstromingen, die vanaf deze periode geregeld hebben plaatsgevonden. Één van de meest ingrijpende overstromingen was de St. Elisabethsvloed in november 1421. Door een combinatie van springtij met het optreden van een storm braken op veel locaties in Nederland de dijken en werden veel land en dorpen weggeslagen, waaronder het oorspronkelijke Raamsdonk. Bij deze storm kon onder andere het water via de Donge het dekzandgebied binnendringen en kon de Biesbosch ontstaan. Een groot deel van de gebieden ten noorden van Geertruidenberg en Raamsdonksveer kwam in een zoetwatergetijdegebied te liggen. Tijdens deze overstromingen werden er in het gebied getijdenafzettingen afgezet, die bestonden uit een pakket fijnzandige kleien met een dikte van 40-100 cm (Gottschalk 1975).

Archeologische gegevens

De volgende archeologische gegevens zijn bekend van het onderzoeksgebied:

	Informatie
Gemeentelijke verwachtingskaart archeologie (Fig. 14, bijlage)	Volgens de gemeentelijke archeologische waardenkaart heeft het gebied een hoge verwachtingswaarde vanwege de ligging op een dekzandrug, waarbij een onderzoekseis van toepassing is bij ingrepen groter dan 100 m ² en dieper dan 50 cm -Mv.

Gemeentelijke Archeolandschappelijke eenhedenkaart (Fig. 16, bijlage)	Volgens de gemeentelijke archeolandschappelijke eenhedenkaart ligt het gebied op een Dekzandrug.
Bestemmingsplan	Parapluplan Archeologie Het plangebied heeft een Waarde – Archeologie – 4, waarbij een onderzoekseis van toepassing is bij ingrepen groter dan 100 m ² en dieper dan 50 cm -Mv.
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW3) (Fig. 18, bijlage)	Het plangebied wordt op de IKAW aangegeven met een lage trefkans.
Archeologische Monumentenkaart (AMK) (Fig. 19, bijlage)	Het plangebied ligt volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) niet binnen een terrein van archeologische waarde.
Vondstmeldingen (Archis3) (Fig. 20, bijlage)	Rondom het plangebied zijn op grote afstand een aantal vondstmeldingen gedocumenteerd. De meest relevante vondstlocaties staan hieronder beschreven. Zaakidentificatie: 2290018100 In opdracht van de gemeente Geertruidenberg heeft archeologisch onderzoeksbureau Becker & Van de Graaf bv tussen 16 juni en 1 juli 2010 een archeologische begeleiding van de aanleg van een rioolprotocol opgraving op het kruispunt Prins Bernardstraat, Keizersdijk, Hoofdstraat en Prins Hendrikstraat te Raamsdonksveer uitgevoerd. Binnen het te begeleiden gebied van ca. 170 m ² zijn alle relevante archeologische sporen nader onderzocht. In totaal zijn er 4 sporen aangetroffen, waarvan 2 sporen als archeologisch relevant kunnen worden beschouwd. Vooral de noordelijke en zuidelijke delen van het onderzoeksterrein waren door recente bodemingrepen sterk verstoord. Desondanks heeft het onderzoek enkele inzichten opgeleverd omtrent de ligging, opbouw en aanwezigheid van een dijk in het tracé. De aangetroffen sporen hangen alle samen met de aanleg en

	<p>activiteiten rond de aangetroffen dijk. De opbouw van de dijk is door aardewerkvondsten globaal gedateerd. De vroegst dateerbare periode is in de 15e – 16e eeuw en de latere ophogingen lopen door tot in de 19e – 20e eeuw. Voor de in het bureauonderzoek vermelde Napoleontische weg zijn geen aanwijzingen aangetroffen.</p> <p>De aangetroffen sporen hangen alle samen met de aanleg en activiteiten rond de aangetroffen dijk. De opbouw van de dijk is door aardewerkvondsten globaal gedateerd. De vroegst dateerbare periode is in de 15^e – 16^e eeuw en de latere ophogingen lopen door tot in de 19^e - 20^e eeuw.</p>
<p>Onderzoeken en onderzoeksmeldingen (Archis3), (Fig. 21, bijlage)</p>	<p>In de omgeving van het plangebied zijn archeologische onderzoeken uitgevoerd, enkele hiervan worden hieronder kort besproken worden aan de hand van gegevens bekend uit Archis3 en DANS-Easy.</p> <ul style="list-style-type: none"> - nr. 2229025100 Archeologisch bureauonderzoek Gemeente Geertruidenberg, 2009. 18 deelgebieden te Geertruidenberg. - nr. 2228889100 Archeologisch bureauonderzoek Gemeente Geertruidenberg, 2009. De resultaten hiervan zijn niet vermeld in Archis. - nr. 2194999100 Archeologisch bureauonderzoek Gemeente Geertruidenberg, 2008. De resultaten hiervan zijn niet vermeld in Archis. - nr. 2157495100 Inventariserend veldonderzoek, verkennende fase: Boterpolderlaan, Raamsdonksveer, gemeente Geertruidenberg, 2007. - nr. 2185497100 Proefputten/proefsleuven Het Block, Raamsdonksveer

	<p>Gemeente Geertruidenberg, 2008.</p> <p>- nr. 28188 Archeologisch bureauonderzoek Keizersdijk, Prins Bernhardstraat, Wilhelminalaan te Raamsdonksveer. Gemeente Geertruidenberg, 2008.</p>
--	---

N.B.: de verwachtingskaart, IKAW, vondstmeldingen en onderzoeks-meldingen zijn op figuren 14 - 21 in de bijlage weergegeven.

Bekende waarden

Er zijn in de directe omgeving van het plangebied geen aanwijzingen bekend die op de aanwezigheid van (pre-)historische bewoning wijzen. Tevens heeft er in Raamsdonksveer in het verleden nagenoeg geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden, waardoor er weinig bekend is over de archeologische bewoningsgeschiedenis van Raamsdonksveer. Er is echter wel een aantal onderzoeken bekend rondom het plangebied, waarvan de meest relevante voor het plangebied hieronder kort besproken zal worden aan de hand van gegevens bekend uit Archis3 en DANS-Easy.

Inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven Raamsdonksveer, Het Block Gemeente Geertruidenberg. Becker & Van de Graaf, 2008.

In opdracht van de Woningstichting Volksbelang Raamsdonksveer is door archeologisch onderzoeksbureau Becker & Van de Graaf bv een Inventariserend Veldonderzoek (IVO, karterende en waarderende fase), door middel van proefsleuven uitgevoerd aan Het Block te Raamsdonksveer, gemeente Geertruidenberg. De geplande bodemingrepen zullen zorgen voor een mogelijke aantasting van het bodemarchief in het plangebied en maken archeologisch onderzoek noodzakelijk. Het plangebied ligt volgens het vooronderzoek op een grote dekzandrug. Daarom gold op basis van het bureauonderzoek een middelhoge archeologische verwachting. Het doel van het IVO was het vaststellen van de eventuele aan- of afwezigheid en omvang van archeologische vindplaatsen. Waar mogelijk zou de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van aangetroffen archeologische waarden worden bepaald aan de hand van de aard, ouderdom en conservering. Er zijn zes proefsleuven van 5 x 20 m aangelegd. De proefsleuven lagen regelmatig verspreid over het plangebied. De ligging van de proefsleuven is aangepast aan de situatie in het veld in verband met beperkingen als bomen en de aanwezigheid van een parkeerplaats. De veldwerkzaamheden vonden plaats tussen 6 en 8 februari 2008. Er zijn geen archeologisch relevante sporen en vondsten vastgesteld. In het westen van het plangebied is de natuurlijke bodem, ondanks diepreikende verstoringen als gevolg van sloopactiviteiten, intact. In het noorden en oosten zijn deels grootschalige diepe verstoringen vastgesteld. Vervolgonderzoek is niet noodzakelijk.

Bureauonderzoek en inventariserend Veldonderzoek voor het plangebied aan de Prins Hendrikstraat te Raamsdonksveer, Oranjewoud, 2006.

Uit het archeologisch bureauonderzoek is gebleken dat er in de omgeving van het plangebied met name bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen aanwezig zijn. Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn in totaal drie grondboringen uitgevoerd. Er zijn tijdens het veldonderzoek geen archeologische indicatoren aangetroffen. Het is derhalve niet noodzakelijk om in een vervolgtraject aanvullend onderzoek te verrichten.

Archeologisch Bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennende fase Boterpolderlaan, Raamsdonksveer Gemeente Geertruidenberg, Becker & Van de Graaf, 2009.

Vanuit de IDDS groep heeft archeologisch onderzoeksbureau Becker & Van de Graaf bv in opdracht van Woningstichting Volksbelang Raamsdonksveer een archeologisch bureauonderzoek en een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) verkennende fase uitgevoerd aan de Boterpolderlaan in Raamsdonksveer, gemeente Geertruidenberg. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in april 2009. De aanleiding voor dit onderzoek is de aanvulling op een bestaand archeologisch onderzoek (Nales 2007) in het kader van het opstellen van de ruimtelijke onderbouwing ten behoeve van de nieuwbouw van 31 appartementen. Ter plaatse van het plangebied zal binnen dit plan een parkeerdek worden gerealiseerd, dat gedeeltelijk verdiept zal komen te liggen. Graafwerkzaamheden ten behoeve van deze ontwikkeling zullen zorgen voor een bodemverstoring tot een diepte van maximaal 1,5 m beneden maaiveld, waarbij eventueel aanwezige archeologische waarden vernietigd kunnen worden. Uit het onderzoek is echter gebleken dat het plangebied met betrekking tot het voorkomen van laatmiddeleeuwse vindplaatsen en later een lage archeologische verwachting kent. Het plangebied heeft namelijk altijd in het buitendijkse gebied gelegen; de bewoning van het Laat-Middeleeuwse Raamsdonksveer en Raamsdonksveer uit de Nieuwe Tijd heeft zich namelijk hoofdzakelijk geconcentreerd langs de Grote Kerkstraat. Daarnaast bleek dat de top van het dekzand ter plaatse van het plangebied sterk was aangetast, vermoedelijk gedurende de inbraak in het Donge tijdens de Sint-Elisabethsvloed. In de overgang tussen het dekzand (dat zich gemiddeld op een diepte van 150 cm beneden maaiveld bevindt) en het pakket overstromingsklei dat is afgezet tijdens de overstroming zijn brokken veen, brokken klei en steentjes waargenomen. De aanwezigheid van deze wijst op een sterke erosie van het dekzand, waarbij naar verwachting eventuele (pre-)historische archeologische resten, die zich in de top van het dekzand zouden bevinden, niet meer intact aanwezig zullen zijn. Naar verwachting zullen bij eventueel voorgenomen graafwerkzaamheden in het plangebied ten aanzien van de archeologie en monumentenzorg geen bezwaren bestaan.

Gespecificeerde verwachting (LS05)

De volgende gespecificeerde archeologische verwachting kan worden opgesteld:

Het plangebied bevindt zich ter plaatse van een dekzandrug. Voor het plangebied geldt op basis van de landschappelijke ligging een hoge archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen. De verstoringsdiepte van de bodem door de huidige bebouwing is onbekend. Bij oppervlakkige verstoring kunnen diepe archeologische sporen nog herkenbaar in de ondergrond aanwezig zijn.

De bewoning van het Laat-Middeleeuwse Raamsdonksveer en Raamsdonksveer uit de Nieuwe Tijd heeft zich hoofdzakelijk geconcentreerd langs de Grote Kerkstraat. Het plangebied ligt niet direct aan de Grote Kerkstraat. Op basis van het Minuutplan is geen bebouwing waar te nemen in het plangebied. Op grond van de hier verzamelde indicatieve waarden uit archeologische gegevens gecombineerd met historische gegevens en de gegevens van huidige verstoring, kan de verwachting voor bewoningssporen uit de Nieuwe Tijd als de Late Middeleeuwen als laag gesteld worden.

6 Conclusies

De in de inleiding gestelde onderzoeksvragen kunnen, op basis van de in dit bureauonderzoek verkregen informatie en opgestelde verwachting, als volgt worden beantwoord:

1. Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische en/of ondergrondse bouwhistorische resten in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

→ *Het plangebied bevindt zich ter plaatse van een dekzandrug. Voor het plangebied geldt op basis van de landschappelijke ligging een hoge archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen. De verstoringsdiepte van de bodem door de huidige bebouwing is onbekend. Bij oppervlakkige verstoring kunnen diepe archeologische sporen nog herkenbaar in de ondergrond aanwezig zijn.*

→ *De bewoning van het Laat-Middeleeuwse Raamsdonksveer en Raamsdonksveer uit de Nieuwe Tijd heeft zich hoofdzakelijk geconcentreerd langs de Grote Kerkstraat. Het plangebied ligt niet direct aan de Grote Kerkstraat. Op basis van het Minuutplan is geen bebouwing waar te nemen in het plangebied. Op grond van de hier verzamelde indicatieve waarden uit archeologische gegevens gecombineerd met historische gegevens en de gegevens van huidige verstoring, kan de verwachting voor bewoningssporen uit de Nieuwe Tijd als de Late Middeleeuwen als laag gesteld worden.*

2. In welke mate zullen deze resten worden verstoord door realisatie van de geplande bouwingsrepen?

→ *Met de voorgenomen werkzaamheden worden alle huidige panden in het plangebied gesloopt, deze zijn gefundeerd op palen van 3 tot 6 meter. Voor de nieuwe gebouwen wordt een diepte tussen de 0,5 en 1 meter voor de funderingen aangenomen. Bij de sloop van de bestaande bebouwing en de aanleg van fundering voor de nieuwe bebouwing zullen bodemversturende werkzaamheden plaatsvinden die mogelijk aanwezige archeologische resten aan kunnen tasten.*

3. Hoe kan deze verstoring door planaanpassing of fysieke bescherming tot een minimum worden beperkt?

→ *Verstoring van archeologische waarden kan worden beperkt door het minimaliseren of voorkomen van bodemingrepen, door het ontwerp voor de inrichting te optimaliseren.*

4. Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische en/of ondergrondse bouwhistorische resten vast te stellen en hun omvang, ligging, aard en datering in voldoende mate te kunnen bepalen?

→ *Om een inschatting te maken van de archeologische verwachting voor de perioden vóór de Late Middeleeuwen, dient er een verkennend booronderzoek plaats te vinden. Op basis van deze boringen kan onderzocht worden of binnen het te verstoren deel een dekzandniveau aanwezig is, waarop mogelijk prehistorische, Romeinse of Vroegmiddeleeuwse bewoning heeft plaatsgevonden en of dit dekzandniveau verstoord is door huidige en vroegere bebouwing.*

7 Advies

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat er in het plangebied een lage verwachting is voor bewoningssporen uit de Nieuwe Tijd en Late Middeleeuwen. Voor het plangebied geldt op basis van de landschappelijke ligging een hoge archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen. De verstoringsdiepte van de bodem door de huidige bebouwing is onbekend. Bij oppervlakkige verstoring kunnen diepe archeologische sporen nog herkenbaar in de ondergrond aanwezig zijn.

Op grond van de hier verzamelde indicatieve waarden uit archeologische gegevens gecombineerd met historische gegevens en de verwachte mate huidige verstoring door huidige en vroegere bebouwing, dient er een verkennend booronderzoek plaats te vinden. Op basis van deze boringen kan onderzocht worden of binnen het te verstoren deel een dekzandniveau aanwezig is, waarop mogelijk prehistorische, Romeinse of Vroegmiddeleeuwse bewoning heeft plaatsgevonden en of dit dekzandniveau verstoord is door huidige en vroegere bebouwing.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

8 Literatuur

Blom, J., Nales, T., (Becker & Van de Graaf bv) 2011: *Archeologisch Bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennende fase, Boterpolderlaan, Raamsdonksveer, Gemeente Geertruidenberg.*

Boshoven E.H., A. Buesink, N.J. Krekelbergh, L.A. Tebbens & H. Willems 2007 (concept) Archeologische Verwachtingskaart Geertruidenberg BAAC rapport V07.0377. Deventer.

Kluiving, S.J. & Lelivelt, R., 2008: *Archeologisch bureauonderzoek locatie Hoge Veer, Raamsdonkveer, Gemeente Geertruidenberg.*

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 4.1, www.sikb.nl.

Malssen, N. van, 2008: *Een archeologisch bureau-onderzoek voor het traject Keizersdijk – Prins Bernhardstraat – Wilhelminalaan te Raamsdonksveer, Gemeente Geertruidenberg (N.-Br.).*

Rezidenz Development B.V., e.a., 21 oktober 2020: *Theresiakwartier. Werkschrift.*

Willemsen, K., Bosch, G. september 2020: *Sint Theresiastraat, Raamsdonksveer, beeldkwaliteitplan en stedenbouwkundige kaders. O.* Bureau Verkuylen en Hilberink Bosch.

Internet:

www.ahn.nl

www.archis.nl

www.atlasleefomgeving.nl

www.bodemloket.nl

www.dinoloket.nl

www.easy.dans.knaw.nl

www.legendageomorfologie.wur.nl

www.maps.bodemdata.nl/bodemdatanl/index.jsp

www.topotijdreis.nl

www.zoeken.cultureelerfgoed.nl

9 Bijlages

TABELLEN

Tab. 1 Schema (pre)historische perioden

FIGUREN

- Fig. 1. Locatie van het plangebied
- Fig. 2. Locatie van het plangebied op topografische ondergrond
- Fig. 3. Plangebied op kaart Jacob van Deventer 1560
- Fig. 4. Plangebied op kadastrale kaart 1811-1832
- Fig. 5. Plangebied op kaart 1870
- Fig. 6. Plangebied op kaart 1920
- Fig. 7. Plangebied op kaart 1955
- Fig. 8. Plangebied op kaart 1965
- Fig. 9. Plangebied op kaart 1980
- Fig. 10. Plangebied op kaart 1990
- Fig. 11. Plangebied op kaart 2015
- Fig. 12. Plangebied op geomorfologische kaart
- Fig. 13. Plangebied op bodemkaart
- Fig. 14. Plangebied op gemeentelijke verwachtingskaart
- Fig. 15. Legenda gemeentelijke verwachtingskaart
- Fig. 16. Plangebied op archeolandschappelijke eenhedenkaart
- Fig. 17. Legenda archeolandschappelijke eenhedenkaart
- Fig. 18. Plangebied op IKAW3
- Fig. 19. Plangebied op kaart Archis vondstmeldingen
- Fig. 20. Plangebied op kaart Archis onderderzoeksmeldingen

Tab. 1. Schema (pre)historische Perioden

Archeologische periode	Datering
Nieuwe Tijd	1.500 – heden
Middeleeuwen	450 – 1.500 na Chr.
Late Middeleeuwen	1.050 – 1.500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 – 1.050 na Chr.
Romeinse Tijd	19 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse Tijd	270 – 450 na Chr.
Midden-Romeinse Tijd	70 – 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse Tijd	19 voor Chr. – 70 na Chr.
IJzertijd	800 – 19 voor Chr.
Late IJzertijd	250 – 19 voor Chr.
Midden-IJzertijd	500 – 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	800 – 500 voor Chr.
Bronstijd	2.000 – 800 voor Chr.
Late Bronstijd	1.100 – 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	1.800 – 1.100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	2.000 – 1.800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd)	5.300 – 2.000 voor Chr.
Laat Neolithicum	2.850 – 2.000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	4.200 – 2.850 voor Chr.
Vroeg Neolithicum	5.300 – 4.200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd)	8.800 – 4.900 voor Chr.
Laat Mesolithicum	6.450 – 4.900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	7.100 – 6.450 voor Chr.
Vroeg Mesolithicum	8.800 – 7.100 voor Chr.
Paleolithicum (Vroege Steentijd)	Tot 8.800 voor Chr.
Laat Paleolithicum	35.000 – 8.800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg Paleolithicum	Tot 300.000 voor Chr.

Fig. 1 Locatie van het plangebied

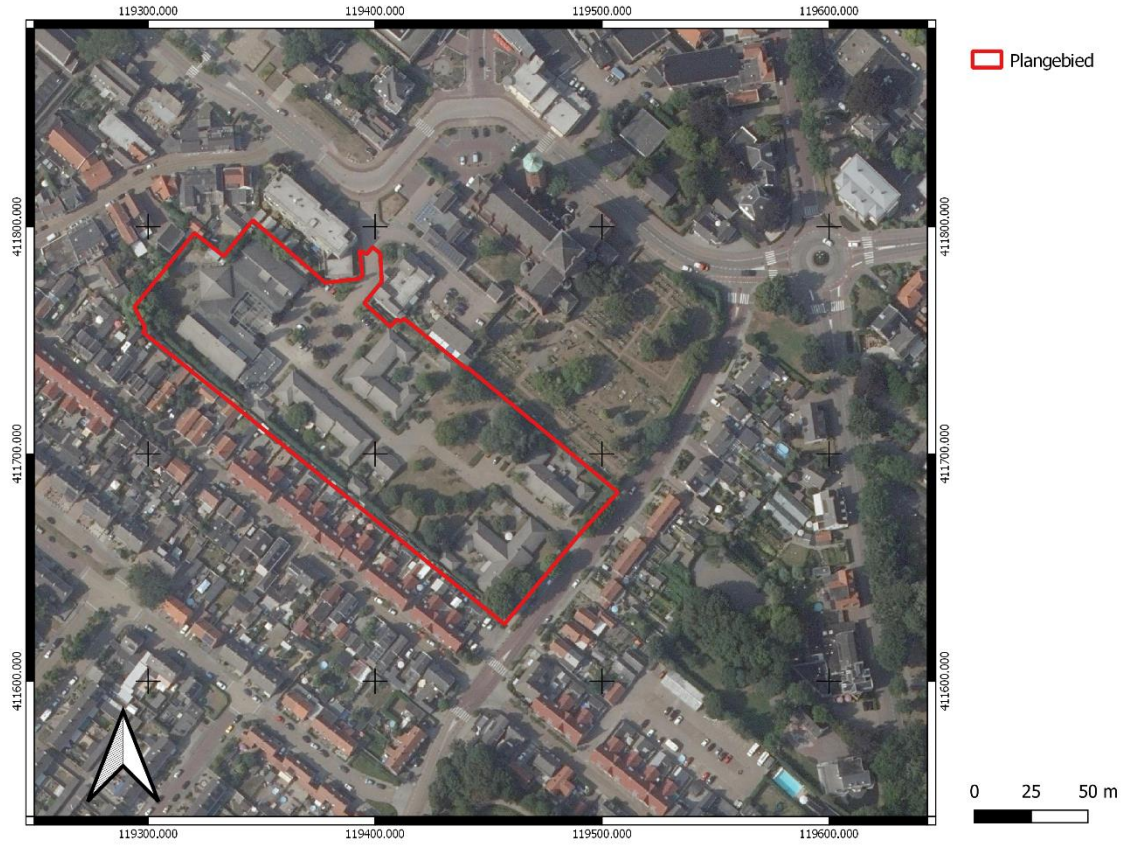

Fig. 2 Locatie van het plangebied op topografische ondergrond

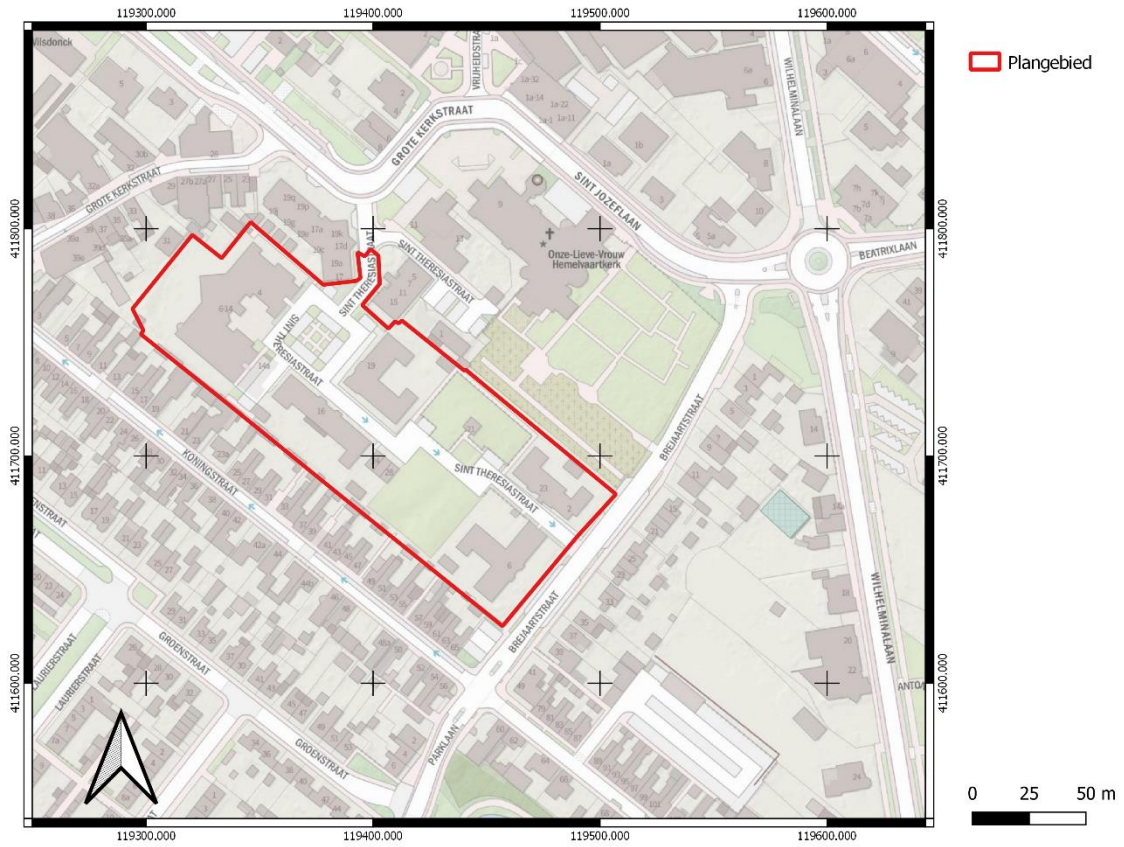
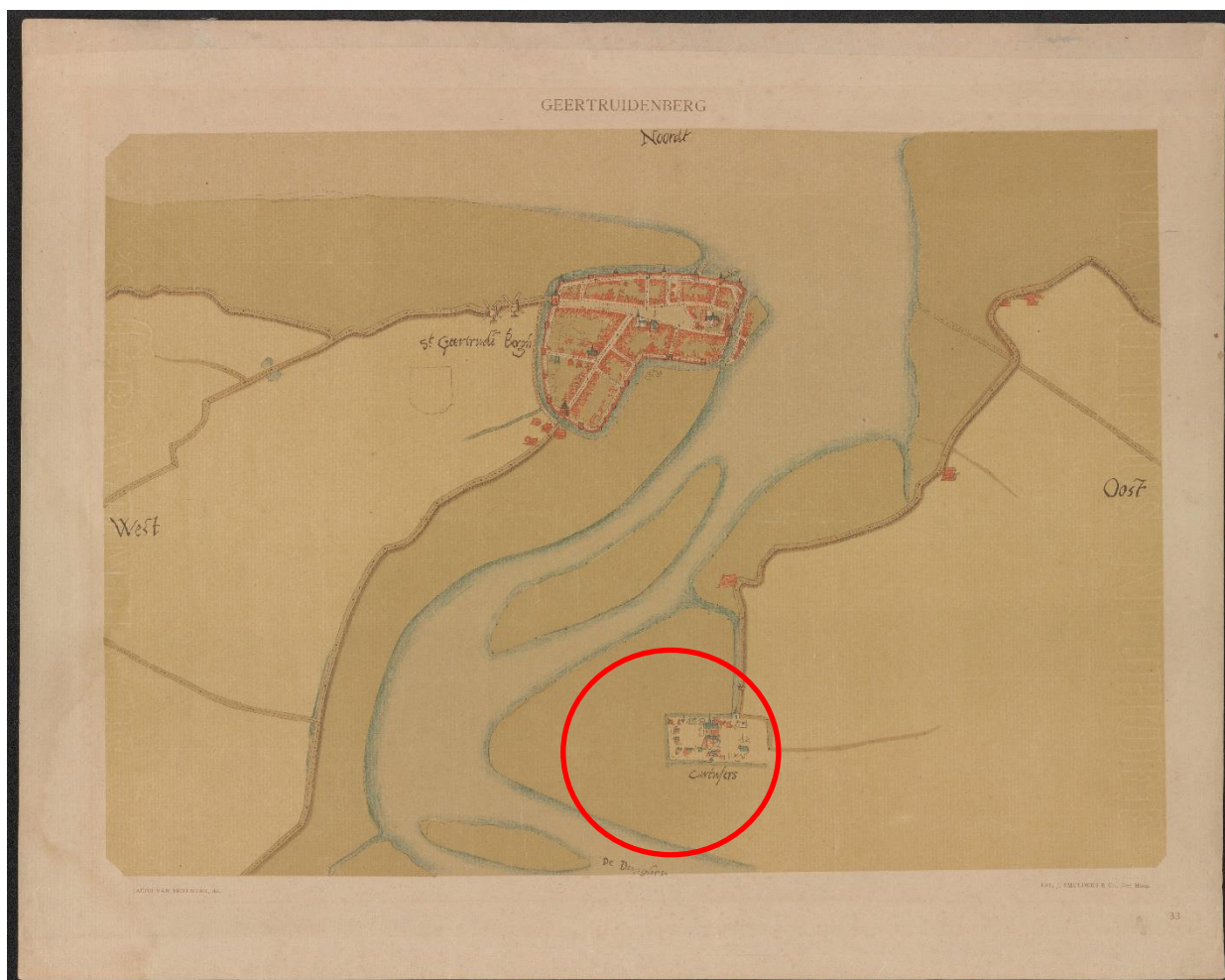

Fig. 3 Plangebied op kaart Jacob van Deventer 1560¹⁰

¹⁰ Regionaal Archief Tilburg

TML 427 - Bureauonderzoek archeologie, Sint Theresiastraat Raamsdonksveer,
Gemeente Geertruidenberg

Fig. 4 Plangebied op kadastrale kaart 1811-1832

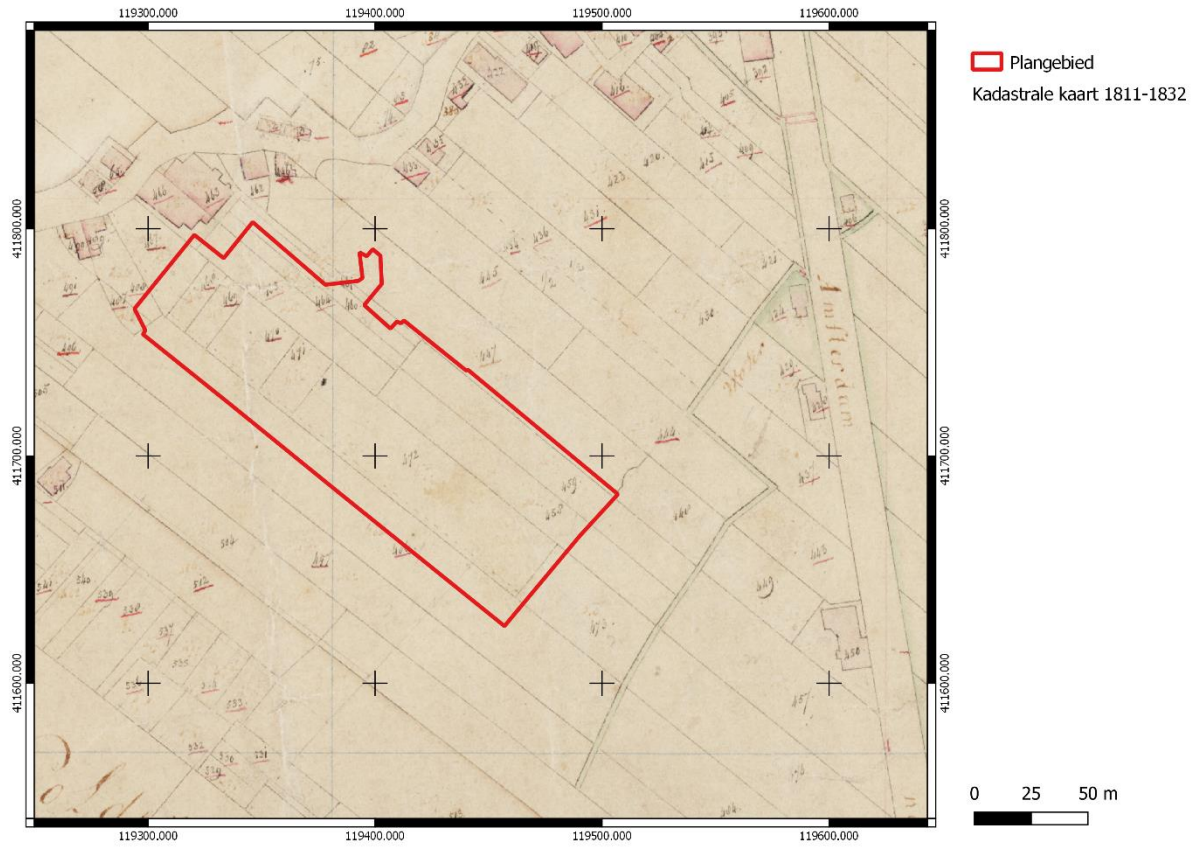
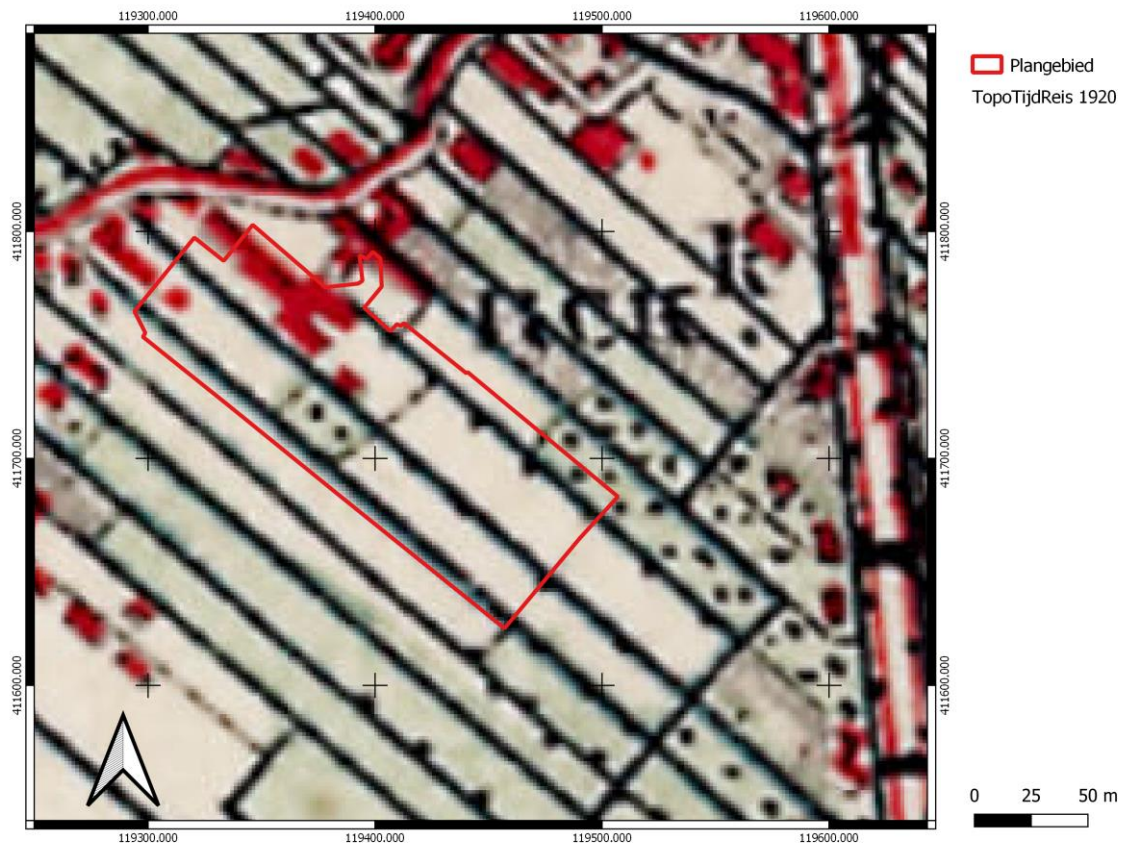

Fig. 5 Plangebied op kaart 1870¹¹

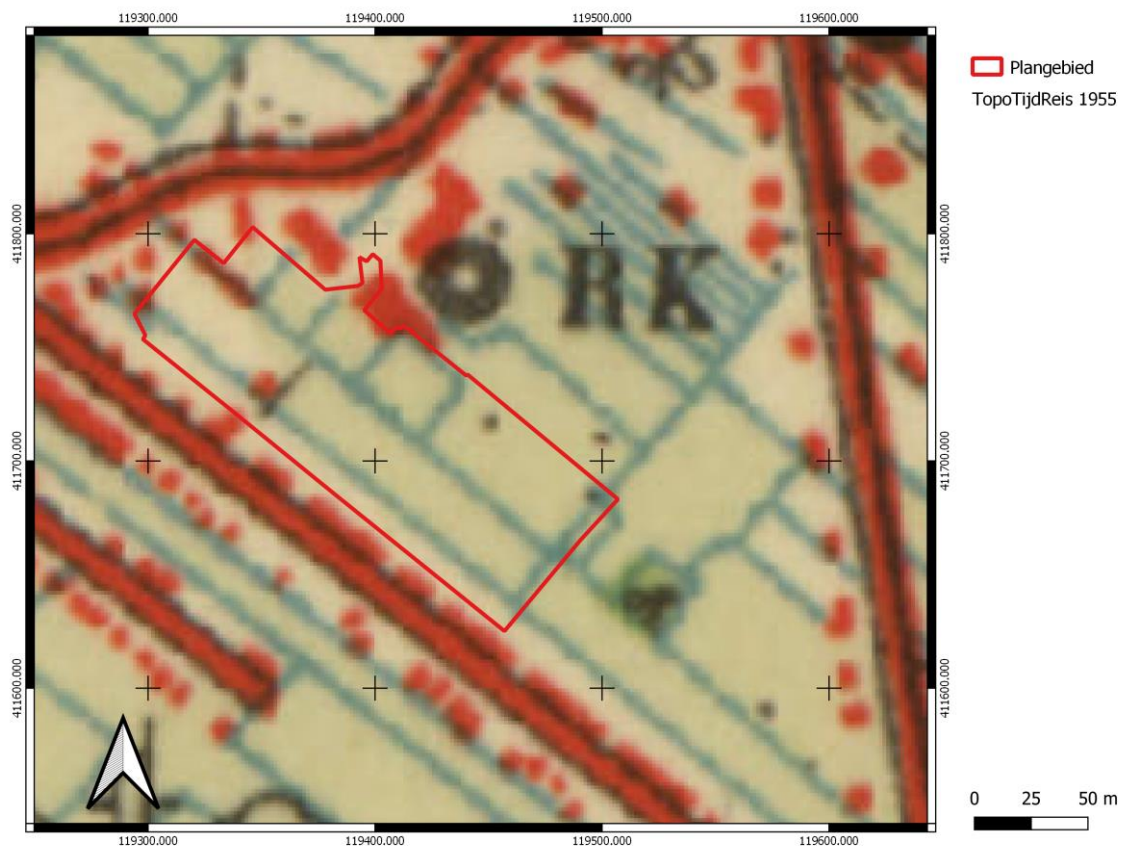
¹¹ Topotijdreis.nl

Fig. 6 Plangebied op kaart 1920¹²

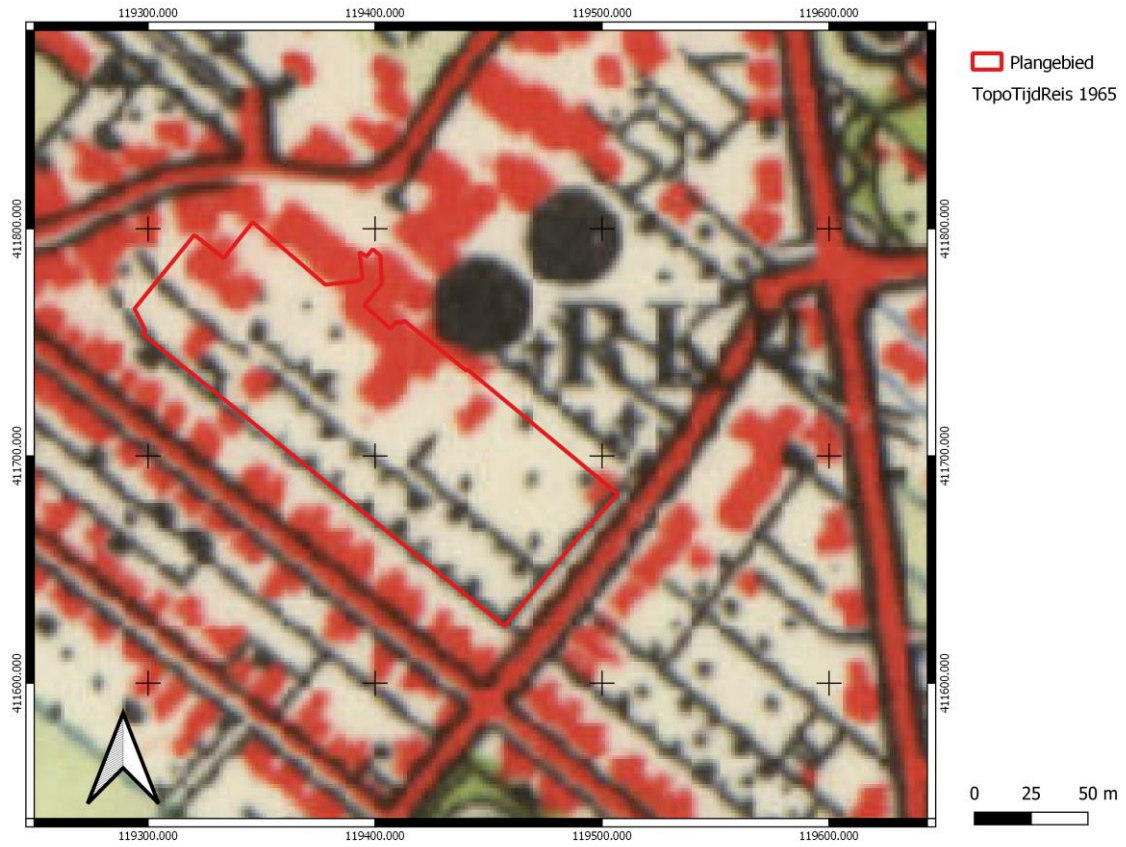
¹² Topotijdreis .nl

Fig. 7 Plangebied op kaart 1955¹³

¹³ Topotijdreis.nl

Fig. 8 Plangebied op kaart 1965¹⁴

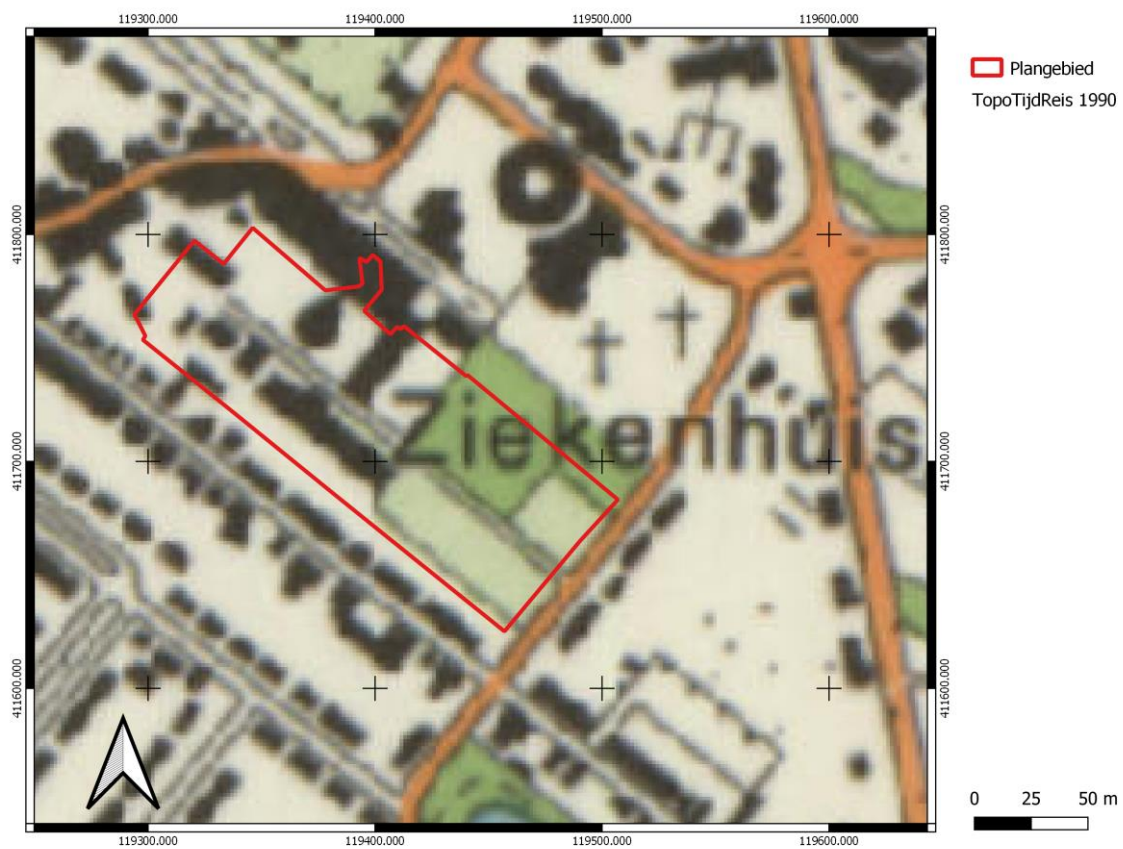
¹⁴ Topotijdreis.nl

Fig. 9 Plangebied op kaart 1980¹⁵

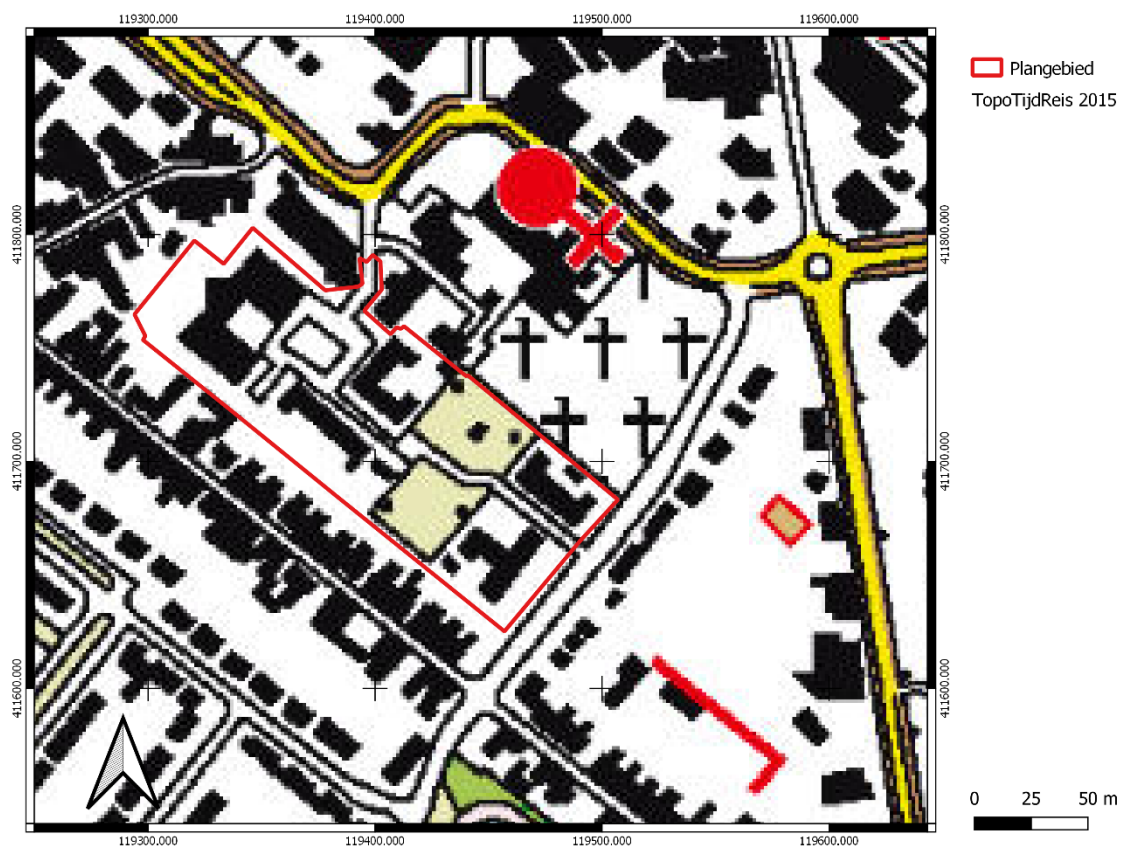
¹⁵ Topotijdreis.nl

Fig. 10 Plangebied op kaart 1990¹⁶

¹⁶ Topotijdreis.nl

Fig. 11 Plangebied op kaart 2015¹⁷

¹⁷ Topotijdreis.nl

Fig.12 Plangebied op geomorfologische kaart

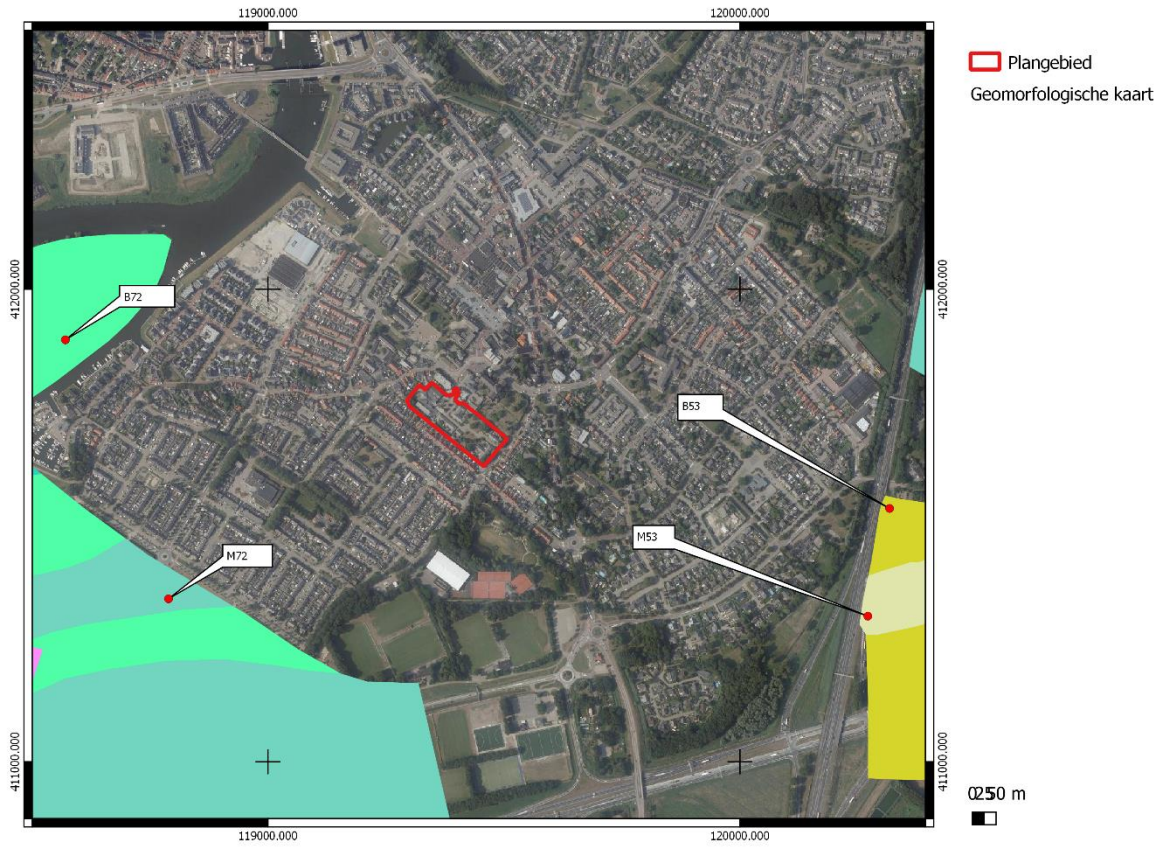
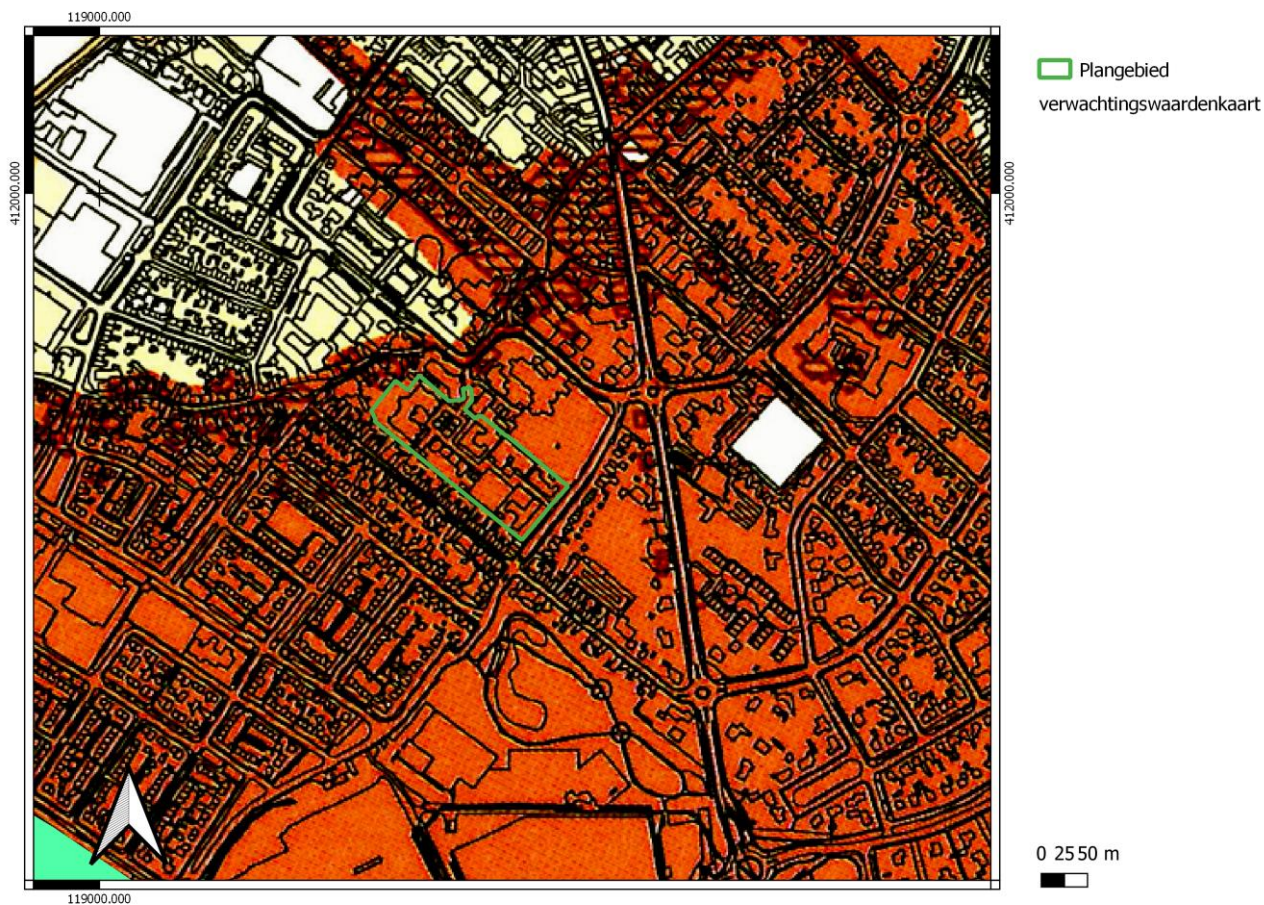

Fig.13 Plangebied op bodemkaart

Fig. 14 Plangebied op gemeentelijke verwachtingskaart¹⁸

¹⁸

Fig. 15 Legenda gemeentelijke verwachtingskaart

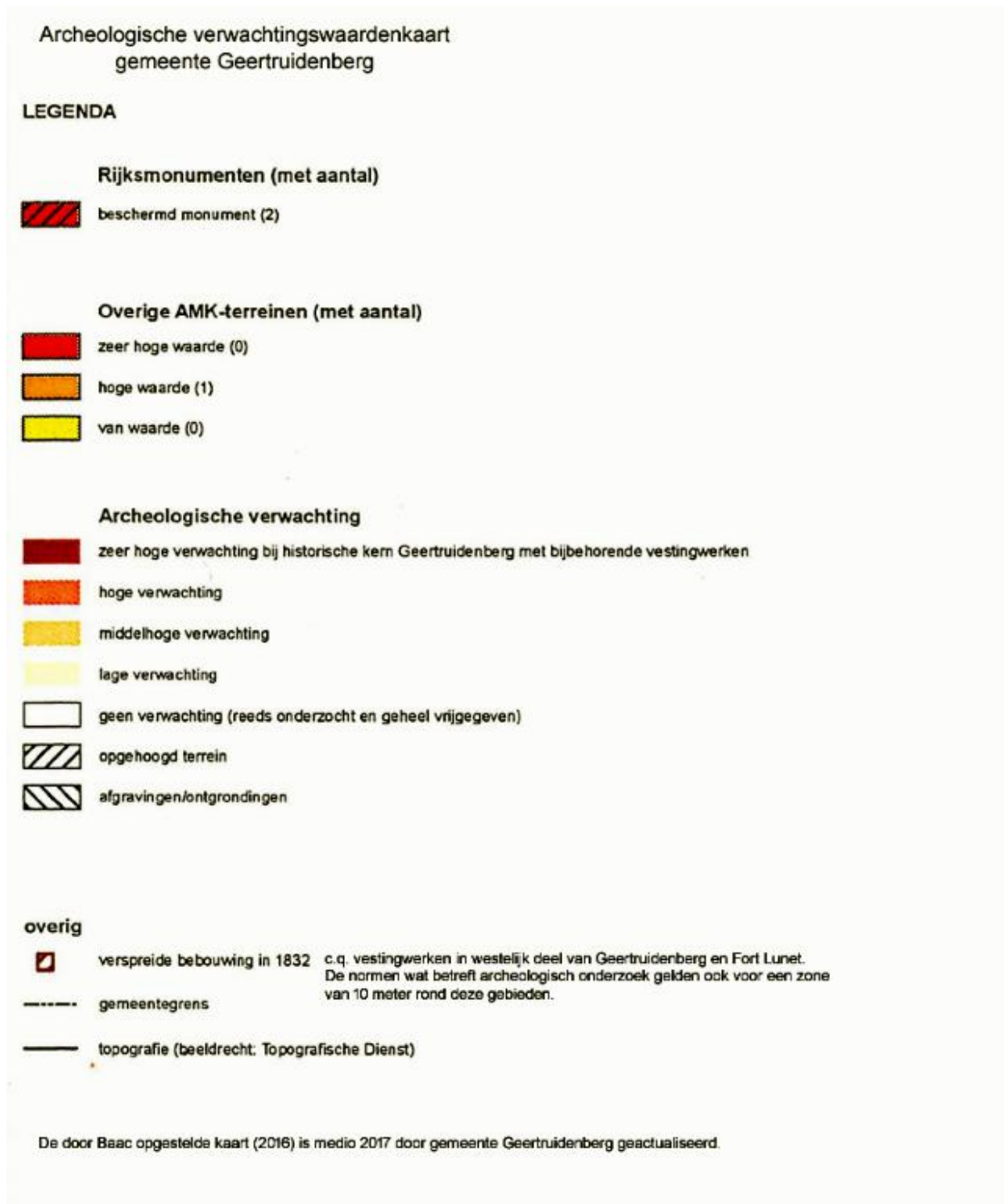

Fig. 16 Plangebied op archeolandschappelijke eenhedenkaart

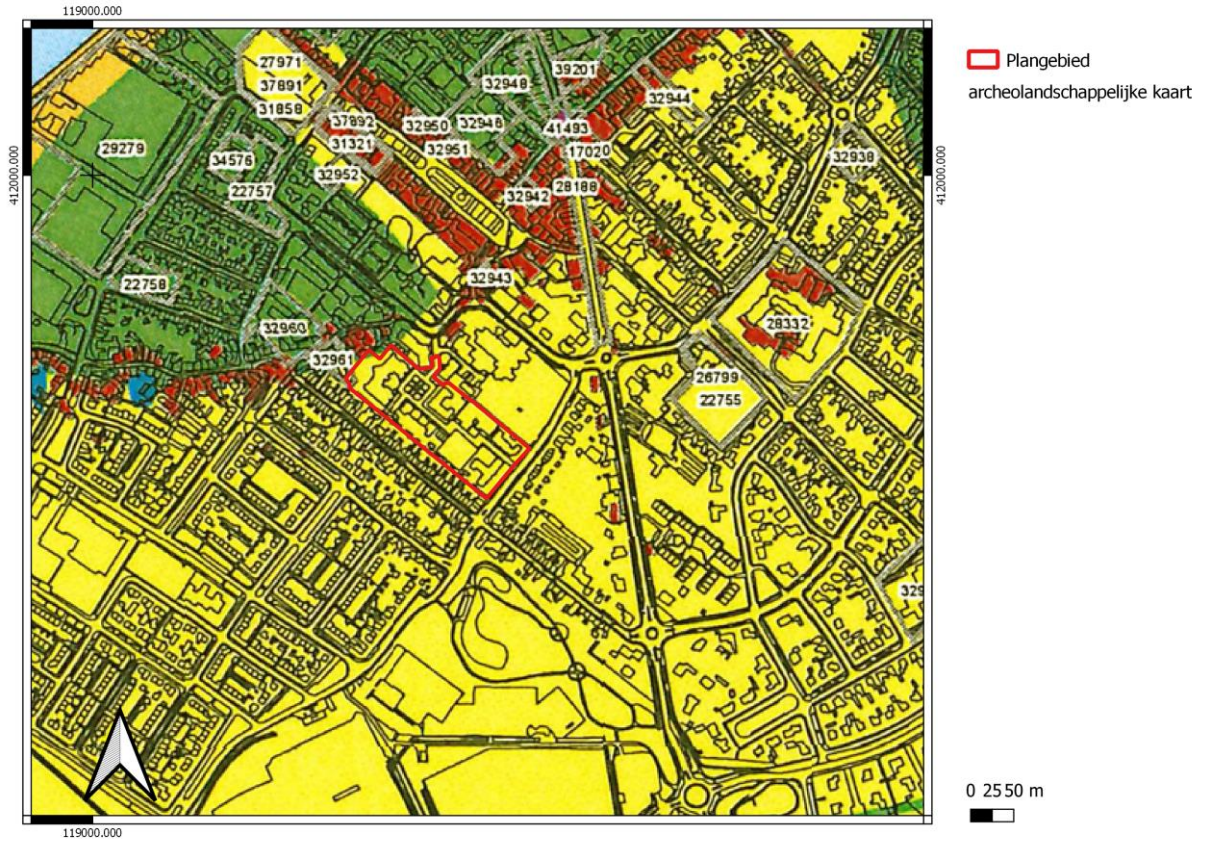

Fig. 17 Legenda archeolandschappelijke eenhedenkaart

**Archeolandschappelijke eenhedenkaart
Gemeente Geertruidenberg**

LEGENDA

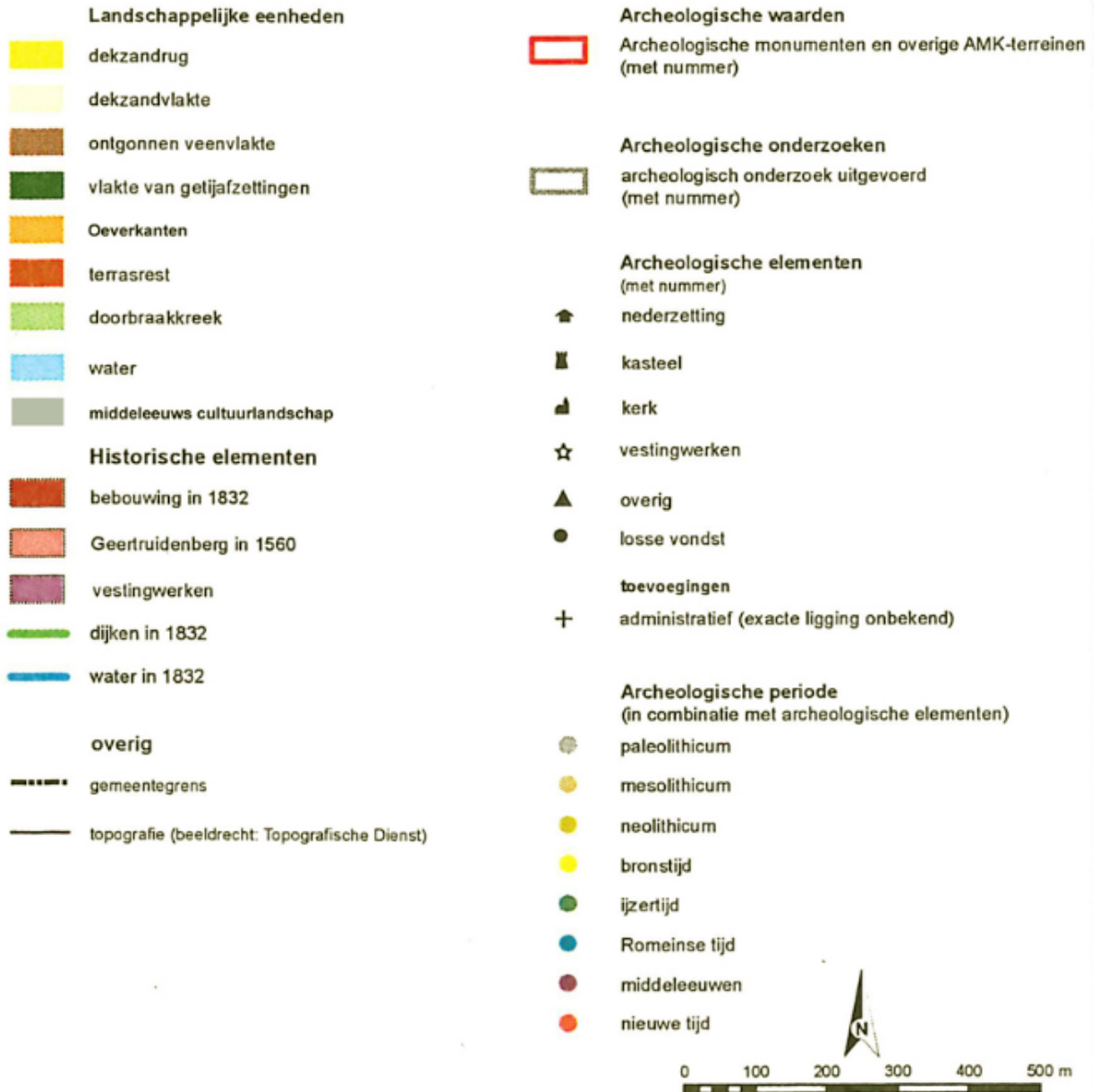

Fig. 18 Plangebied op IKAW3

Fig. 19 Plangebied op kaart Archis vondstmeldingen

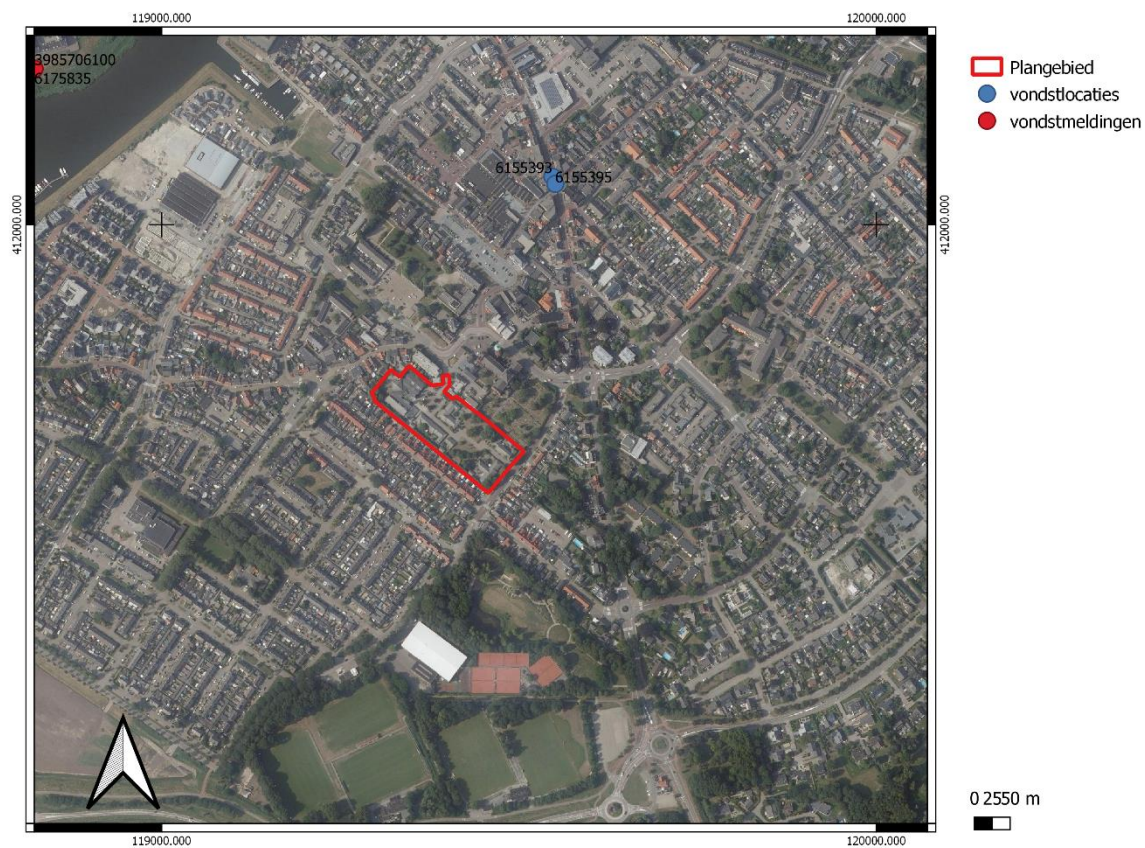

Fig. 20 Plangebied op kaart Archis onderzoeksmeldingen

